

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri
İnstitutu

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÜMUMTƏHSİL
MƏKTƏBLƏRİ ÜÇÜN ƏDƏBİYYAT FƏNNİ ÜZRƏ TƏHSİL
PROQRAMI (KURİKULUMU)
(V-XI siniflər)

Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI sinifləri üçün Ədəbiyyat fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) aşağıdakı tərkibdə işçi qrupu tərəfindən hazırlanmışdır.

Sədr: Bəkir Nəbiyev - AMEA-nın həqiqi üzvü, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Üzvlər: Soltan Hüseynoğlu - ADPU-nun dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Bilal Həsənli - AMİ-nin dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, Sevil Yusifova - layihənin koordinatoru, ARTPI-nin böyük elmi işçisi, Ramiz Hüseynov - ARTPI-nin bölmə müdiri, Pıralı Əliyev - ARTPI-nin şöbə müdiri, pedaqogika üzrə elmlər doktoru, Rafiq Süleymanlı – Bakı şəhəri Heydər Əliyev adına liseyin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Xuraman Hümətova - Bakı şəhəri Heydər Əliyev adına liseyin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Samirə Bəktaş - akademik Zərifə Əliyeva adına məktəbin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Əminə Səfərova – Bakı şəhəri 6 nömrəli məktəbin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Aynur Rüstəмова - Bakı Avropa liseyinin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Təranə Bağırova - Bakı şəhəri 164 nömrəli məktəbin müəllimi, “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi, Leyla Ağaverdiyeva - Bakı şəhəri 304 nömrəli məktəbin müəllimi, Elnarə Ələsgərova - Bakı şəhəri 202 nömrəli məktəbin müəllimi, Məlihə Əsədova - Bakı şəhəri 111 nömrəli məktəbin müəllimi.

Təhsil proqramının (kurikulumun) internet üçün hazırlanmasına məsul olanlar:

Akif Əliyev, ARTPI-nin Ümumi orta və tam orta təhsilin kurikulumu şöbəsinin müdiri, pedaqoji elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

Ramiz Hüseynov, ARTPI-nin Ümumi orta və tam orta təhsilin kurikulumu şöbəsinin Humanitar fənlərinin təlimi bölməsinin müdiri

Sevil Yusifova, ARTPI-nin Ümumi orta və tam orta təhsilin kurikulumu şöbəsinin Humanitar fənlərinin təlimi bölməsinin böyük elmi işçisi

Mündəricat

Giriş

I. Ədəbiyyat təliminin məzmunu

- 1.1. Ümumi təlim nəticələri
- 1.2. Məzmun xətləri
- 1.3. Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri
- 1.4. Fəaliyyət xətləri
- 1.5. Məzmun standartları

V sinif

VI sinif

VII sinif

VIII sinif

IX sinif

X sinif

XI sinif

- 1.6. Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya

II. Təlim strategiyaları

- 2.1. Ədəbiyyat təliminin təşkilinə verilən əsas tələblər
- 2.2. Ədəbiyyat təliminin təşkilində istifadə olunan forma və üsullar barədə
- 2.3. Müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına dair nümunələr
- 2.4. Ədəbiyyat fənninin məzmun standartlarının şərh

III. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi

Tezaurus

Resurslar

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

GİRİŞ

Ədəbiyyat fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) və onun xarakterik cəhətləri. Ədəbiyyat fənni təhsil proqramı (kurikulumu) ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyat təliminin məqsəd və vəzifələrini, ayrı-ayrı təlim pillələri üzrə məzmun xətlərini və standartlarını, onların reallaşdırılması üçün fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirən konseptual sənəddir.

Ədəbiyyat fənni təhsil proqramı (kurikulumu) hər bir şagirdin ümumi inkişafı, maraq və meyilləri nəzərə alınmaqla onun ədəbi təhsili, tərbiyəsi və inkişafı üçün optimal şərait yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu məqsədlə sənəddə ümumi orta və tam orta təhsil pilləsində fənnin bir-biri ilə üzvi əlaqədə olan məzmun xətləri və standartları, şagird bacarıqlarının inkişaf istiqamətləri dəqiqləşdirilmişdir.

Bu sənəd təlim nəticələrini konkretləşdirməklə fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanı, fənnin tədrisinə verilən əsas tələbləri, təlimin təşkili formaları və üsulları barədə tövsiyələri özündə əks etdirir.

Tədris prosesinin keyfiyyətinin dəyərləndirilməsi, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi ədəbiyyat fənni kurikulumunda diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Bu sənəd milli və ümumbəşəri dəyərlər, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla əlverişli təlim şəraitinin yaradılması, tələbyönümlülük, nəticəyönümlülük, şagirdyönümlülük, inteqrativlik kimi ümumi prinsiplərə istinad edilməklə hazırlanmışdır.

Məzmun standartları müəyyənləşdirilərkən şagirdlərin idraki, informativ-kommunikativ fəaliyyət göstərməsi, onlarda düşünmə, emosional və hərəkət bacarıqlarının formalaşdırılması əsas götürülmüşdür.

Fənnin əhəmiyyəti, məqsəd və vəzifələri. Özünəməxsus inkişaf yolu keçmiş, yaşı min illərlə ölçülən Azərbaycan ədəbiyyatı dünya bədii mədəniyyət xəzinəsinə dəyərli sənət abidələri bəxş etmişdir. Humanist və demokratik ideyaları əks etdirən ədəbiyyatımızın ümumtəhsil məktəblərində tədrisi milli dövlətçilik maraqları baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məktəb ədəbiyyat kursu həqiqi

vətəndaşın və müasir dünyagörüşlü şəxsiyyətin yetişməsində mühüm rolu olan fənlərdəndir.

Qüdrətli tərbiyə vasitəsi olan bədii söz sənətimiz şagirdlərin mənəvi-estetik tərbiyəsi, xalqın ədəbi-mədəni irsini, tarixi keçmişini, mübarizəsini, adət-ənənələrini öyrənmək üçün mötəbər mənbə, etibarlı qaynaqdır. Müasir məktəbdə müstəqil düşünməyi, qazandıqları bilikləri tətbiq etməyi, qarşılaşdıqları problemləri həll etməyi bacaran, saf mənəviyyatlı, təşəbbüskar, yaradıcı, demokratik ruhlu, humanist gənclər tərbiyə edilməsi sosial tələb kimi meydana çıxır.

Orta məktəbi bitirən hər bir gənc bədii ədəbiyyatı, digər mənbələri oxumağı, təhlil etməyi, qiymətləndirməyi, öz biliklərini müstəqil şəkildə artırmağı bacarmalı, fasiləsiz təhsilə hazır olmalıdır. Məktəb ədəbiyyat kursunda yüksək ideya-bədii dəyərə malik əsərlərin öyrədilməsi əsasında şagirdlərdə mütaliə formalaşır, onların ədəbi təhsili, tərbiyəsi və inkişafı təmin olunur.

Ədəbiyyat həyatı ümumiləşdirilmiş şəkildə, obrazlar vasitəsilə əks etdirən söz sənəti kimi şagirdlərin müstəqil həyata hazırlanmasında, həyatı əhəmiyyət kəsb edən bacarıqlara yiyələnməsində mühüm rol oynayır. Bədii ədəbiyyatın “insanşünaslıq”, “həyat dərslisi” adlandırılması bu fənnin hər bir şagird – oxucu üçün özünü, həyatı, insanı dərk etmək vasitəsi kimi əhəmiyyətini ifadə edir.

Firidun bəy Köçərli yazırdı: “Hər bir millətin şöhrət və əzəmətinə, tərəqqi və səadətinə bəis olan səbəblərdən birisi də onun ədəbiyyatıdır. Ədəbiyyat xalqın aineyi-həqiqətnümasıdır ki, onun maddi və mənəvi tərəqqisini və istiqbalı üçün nicat və səadət yollarını eynilə göstərir. Ədəbiyyat ...millətin cisminə şəfa, ruhuna şəfa, fikrinə cila, ağılına və təmami mənəvi və ruhani qüvvələrinə qol-qanad verib uca məqama qaldırır”.

Ədəbiyyatdan müxtəlif məşğələlərdə Azərbaycan ədəbiyyatının, eləcə də dünya xalqlarının ədəbiyyatından seçilmiş nümunələrin müzakirəsi şagirdlərin müasir dövrdə xüsusi aktualıq kəsb edən mənəvi-estetik problemləri, həyatda, cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri dərk edib qiymətləndirmələrinə, milli və ümumbəşəri mənəvi dəyərlərə yiyələnmələrinə imkan yaradır.

Azərbaycan ədəbiyyatı əsrlərdir təlim-tərbiyə məktəbi funksiyasını yerinə yetirir. Gözünü dünyaya açan körpəni ananın oxşamaları, laylaları qarşılayır, dil açıb yeriməyə başlayanda sanamalar, düzgülər, tapmacalar, yanıltmaclar, uşaq nağılları onun nitqini, təfəkkürünü inkişaf etdirir, həyat üçün zəruri olan ilkin bacarıqlar formalaşdırır.

Ədəbi əsərlərin öyrədilməsi zamanı şagirdlərin şifahi və yazılı nitqi tədricən cilalanır. Şagirdlər ana dilimizdə yazılmış əsərlərdə dilin gözəlliyini, dərin fikir və ifadə zənginliyini görüb-götürür. Təlim prosesində sənətkarın sözdən istifadə məharəti, nitqin bədiiliyi, ifadəliliyi, obrazlı sözün doğurduğu emosionallıq və fikir tutumu haqqında aydın təsəvvür yaradılır, bu əsasda şagirdlərin özünün nitqinin zənginləşməsi təmin edilir.

Ədəbiyyat dərslərində nitq inkişafı üzrə aparılan işlər məktəblilərdə bədii sözə həssas münasibətin yaradılmasına, sözün, fikrin məna incəliklərini duymaq, ifadə etmək bacarığının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Ədəbiyyatın məktəbdə öyrədilməsi zamanı bədii zövqün formalaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır, şagirdlərin həyatda, insanda olan gözəlliyi duymaq, qiymətləndirmək bacarığı inkişaf etdirilir.

Ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyat təliminin məqsədi bədii ədəbiyyat nümunələrini, tarixi-ədəbi prosesi öyrənmək, təhlil etmək, qiymətləndirmək bacarığını formalaşdırmaqla şagirdlərin dünyagörüşünü zənginləşdirmək, mənəvi-estetik inkişafını təmin etmək, nitq mədəniyyətinə yiyələnmələrinə nail olmaqdır. Bu məqsədlə aşağıdakı vəzifələrin həyata keçirilməsi təmin edilir.

Ümumi orta təhsil səviyyəsində:

İncəsənətin bir növü kimi söz sənətinin - şifahi və yazılı ədəbiyyatın xalqın mənəvi sərvəti olması, həyatı, taleyüklü məsələləri özünəməxsus bədii vasitələrlə əks etdirməsi barədə şagirdlərdə dolğun təsəvvür yaradılır.

Milli və dünya ədəbiyyatından seçilmiş kamil sənət nümunələri vasitəsilə məktəblilərdə sözə, söz sənətinə həssas, bədii-emosional münasibət formalaşdırılır, təhlil, dəyərləndirmə, fikirlərini şifahi və yazılı çatdırmaq bacarığı inkişaf etdirilir.

Ədəbiyyat nəzəriyyəsi üzrə zəruri biliklərə və mütaliə mədəniyyətinə yiyələnən şagirdlərdə konfliktlərə, problemlərə, ədəbi nailiyyətlərə əsaslandırılmış münasibətin formalaşması təmin edilir.

Tam orta təhsil səviyyəsində:

Şagirdlərin ümumi orta təhsil səviyyəsində qazandıqları bacarıq və vərdişləri təkmilləşdirilməklə, tarixi-xronoloji ardıcılıqla Azərbaycan ədəbiyyatının çoxəsrlik inkişaf yolu, ədəbi ənənə və əlaqələri, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının görkəmli ədəbi simalarının yaradıcılığından nümunələr öyrədilir, ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair məlumatlar genişləndirilir, şagirdlərin ədəbi-bədii, tənqidi təfəkkürünün formalaşması təmin olunur.

Ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyatın təlim fənni kimi məzmununun əsasını Azərbaycan ədəbiyyatının kamil nümunələrinin, eləcə də dünya ədəbiyyatından seçmələrin oxusu və öyrənilməsi təşkil edir. Ədəbi əsərlərin qavranılması, təhlili tarixi və ədəbi-nəzəri biliklərə, bacarıqlara əsaslanmaqla həyata keçirilir.

I. Ədəbiyyat təliminin məzmunu

1.1. Ümumi təlim nəticələri

Ümumi orta təhsil səviyyəsi (V-IX siniflər) üzrə şagird:

- bədii nümunələri onların məzmunundan irəli gələn məna çalarlarına uyğun ifadəli oxuyur, mətni bədii-emosional cəhətdən qüvvətləndirən sözlərin mahiyyətini izah edir;
- yazılı nitqində məzmunu uyğun üslub müəyyənləşdirir, orfoqrafiya və orfoepiya qaydalarına əməl edir, söz ehtiyatından səmərəli istifadə edir, fikirlərini ardıcıl və məntiqi ifadə edir, ümumiləşdirmələr aparır;
- bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın, ardıcıl, məqsədyönlü, yığcam, yeri gəldikcə bədii təsvir vasitələrindən istifadə etməklə şərh edir;
- müxtəlif janrlarda yazılmış mətnlər üzərində sərbəst işləyir, onlarda ifadə olunmuş əsas ideyanı şərh edir, mətni məzmununa uyğun hissələrə ayırır və müvafiq plan tərtib edir;

- şifahi və yazılı ədəbiyyatın oxşar və fərqli cəhətlərini, xarakterik xüsusiyyətlərini konkret nümunələrlə izah edir, öz fikirlərini müqayisələr aparmaqla əsaslandırır;
- bədii nümunələri məzmun və ideya istiqamətinə, sənətkarlıq cəhətlərinə, obrazların səciyyəsinə görə təhlil edir, öz şəxsi münasibətini, mülahizələrini bildirir;
- bədii nümunələrin müzakirəsi zamanı tolerantlıq, obyektivlik, ədalətlik, əsaslandırma və ümumi rəyə gələ bilmək bacarıqları nümayiş etdirir.

Tam orta təhsil səviyyəsi (X-XI siniflər) üzrə şagird:

- oxuduğu bədii nümunələri bədii-emosional və obrazlı qavradığını nümayiş etdirir;
- ayrı-ayrı mövzulara dair müvafiq üslublarda yaradıcı xarakterli yazılar təqdim edir;
- mövzu, süjet, kompozisiya, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi baxımından ədəbi nümunələr üzərində araşdırmalar aparır;
- bədii nümunələri mövzu, janr, problem baxımından müqayisə edir, əsaslandırılmış rəy bildirir;
- bədii nümunələrin məzmununa və ideyasına onun yarandığı dövrdə mövcud olan ictimai-siyasi və əxlaqi-etik dəyərlər kontekstində qiymət verir;
- ədəbi mövzulara aid tədbirlərin təşkilində iştirak edir, ədəbi nailiyyətlərə münasibət bildirir;
- mənbələr üzərində işləyir, görkəmli ədəbi şəxsiyyətlər, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsindəki nailiyyətlər barədə materiallar toplayır, müxtəlif ədəbi mövzularda təqdimatlar hazırlayır.

1.2. Məzmun xətləri

Ədəbiyyat fənninin məqsədinə və gözlənilən nəticələrə uyğun olaraq hər iki pillədə məzmun xətləri aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilir:

- ədəbiyyat və həyat həqiqətləri;
- şifahi nitq;
- yazılı nitq.

Ümumi orta təhsil səviyyəsində məzmun xətlərinin əsaslandırılması

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri məzmun xətti bədii ədəbiyyatda əksini tapan milli-bəşəri dəyərlərin, mənəvi-estetik problemlərin qavranılması, təhlili, onlara əsaslandırılmış münasibətin formalaşdırılması, mürəkkəb həyat hadisələrinin, ziddiyyətli situasiyaların dərk edilməsinə və qiymətləndirilməsinə zəmin yaradır.

Bədii həqiqətlə həyat həqiqətlərinin müqayisəsi, əlaqələrin açıqlanması söz sənətinin mahiyyətinin başa düşülməsinə, eləcə də insan həyatında, cəmiyyətdə müşahidə edilən mühüm hadisələrin dərk edilib dəyərləndirilməsinə səbəb olur.

Söz sənəti olmaqla ədəbiyyatın incəliklərinin, obrazların, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin mənimsənilməsi müxtəlif ədəbi növdə və janrdə olan əsərlərin müəlisinə maraq oyadır, mətnin ifadəli oxusu ilə bağlı bacarıqları inkişaf etdirir, şifahi və yazılı nitq üçün zəruri olan lüğət ehtiyatını zənginləşdirir.

2. Şifahi nitq məzmun xətti ədəbi nümunələrlə bağlı fikirlərin obrazlı sözlərdən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə aydın, ardıcıl, məqsədyönlü və yığcam ifadə edilməsinə imkan yaradır.

3. Yazılı nitq məzmun xətti mövzu, problemlə bağlı müxtəlif mənbələrdən informasiyaların, fakt və dəlillərin seçilməsini, ümumiləşdirilməsini, fikrin aydın, dəqiq çatdırılmasında onlardan istifadə olunmasını təmin edir. Müxtəlif tipli (nəqli, təsviri, mühakimə) və formalı (inşa, esse, hekayə) yazılara dair bacarıqların formalaşmasına imkan yaradır.

Tam orta təhsil səviyyəsində məzmun xətlərinin əsaslandırılması

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri məzmun xətti ədəbiyyat nümunələrinin öyrənilməsi, müxtəlif informasiya mənbələrindən seçilmiş materialların mövzu, ideya, dil və üslub xüsusiyyətləri baxımından dəyərləndirilməsinə imkan yaradır, informasiyaların faktlara əsaslanmaqla tənqidi araşdırılmasını təmin edir, müxtəlif ədəbi növlərdə və janrlarda olan ədəbi əsərlərdəki problem və konfliktlərin, ictimai-siyasi həyatdakı mühüm hadisələrin ümumbəşəri və milli-mənəvi dəyərlər baxımından qiymətləndirilməsi üçün əsas olur.

2. Şifahi nitq məzmun xətti ədəbi əsərlərin məzmun və ideyası ilə bağlı fakt və hadisələrə əsaslandırılmış münasibət bildirilməsini, bədii-obrazlı ifadələrdən istifadə olunmasını təmin edir, müxtəlif mənbələrdən toplanmış materiallara əsaslanmaqla müzakirələrdə ədəbi nailiyyətlərə müstəqil münasibət bildirilməsinə imkan yaradır.

3. Yazılı nitq məzmun xətti müxtəlif üslublarda yazıların yazılmasını, görkəmli ədəbi şəxsiyyətlər, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsindəki nailiyyətlər barədə təqdimatların hazırlanmasını təmin edir.

1.3. Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Ümumi orta təhsil səviyyəsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

- bədii nümunələri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur;
- müxtəlif janrlarda yazılmış mətnləri uyğun hissələrə ayırır, müvafiq plan tərtib edir;
- şifahi və yazılı ədəbiyyatın oxşar və fərqli cəhətlərini, xarakterik xüsusiyyətlərini konkret nümunələr əsasında izah edir;
- bədii nümunələri məzmun və ideya istiqamətinə, obrazların səciyyəsinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir.

Şifahi nitq

Şagird:

- nitqində düzgün tələffüz qaydalarına əməl edir, söz ehtiyatından səmərəli istifadə edir;
- bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın, ardıcıl, məqsədyönlü, yığcam, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə şərh edir;
- bədii nümunələrin kollektiv müzakirəsi zamanı fikirlərə tolerant, obyektiv və ədalətli münasibət bildirir, ümumi rəyə gəlməyi bacarır.

Yazılı nitq

Şagird:

- yazılı nitqində məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, orfoqrafiya qaydalarına əməl edir;
- topladığı materialları ümumiləşdirir, fikirlərini ardıcıl və məntiqi ifadə etməklə müxtəlif formalı yazılar (inşa, esse, hekayə) yazır.

Tam orta təhsil səviyyəsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

- oxuduğu bədii nümunələri bədii-emosional və obrazlı qavradığını nümayiş etdirir;
- bədii nümunələrin mövzu, süjet, kompozisiya, bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir və təqdim edir;
- bədii nümunələri mövzu, janr, problem baxımından müqayisə edir;
- bədii nümunələrin məzmununa və ideyasına yarandığı dövrün ictimai-siyasi və əxlaqi-etik dəyərləri kontekstində qiymət verir.

Şifahi nitq

Şagird:

- nitqində emosional-obrazlı ifadələrdən istifadə edir;
- bədii nümunələrin məzmun və ideyası ilə bağlı fikirlərini əsaslandırmaqla şərh edir;
- ədəbi mövzulara aid tədbirlərin təşkilində iştirak edir, ədəbi nailiyyətlərə münasibət bildirir.

Yazılı nitq

Şagird:

- ayrı-ayrı mövzulara dair müvafiq üslublarda yaradıcı xarakterli yazılar yazır;
- mənbələr üzərində işləyir, topladığı materiallar əsasında görkəmli ədəbi şəxsiyyətlər, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsindəki nailiyyətlər barədə müxtəlif mövzularda təqdimatlar hazırlayır.

1.4. Fəaliyyət xətləri

Ədəbiyyat üzrə məzmun standartları müəyyənləşdirilərkən aşağıdakı fəaliyyət istiqamətləri əsas götürülmüşdür:

- problemin həlli;
- mühakimə yürütmə və əsaslandırma;
- ünsiyyət;
- tədqiqetmə;
- tətbiqetmə;
- təqdimetmə.

1.5. Məzmun standartları

V sinif

V sinfin sonunda şagird:

- bədii nümunələri məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam və geniş) nağıl edir;
- şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini janrlarına görə fərqləndirir, bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir;
- bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını aydınlaşdırır, baş qəhrəmanları səciyyələndirir;
- öyrəndiyi yeni sözlərdən, obrazlı ifadələrdən istifadə etməklə bədii əsərlərlə bağlı fikirlərini şərh edir, müzakirələrdə dinlədiklərinə münasibətini bildirir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya münasibətini ardıcıl şərh edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və sadə süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Heca vəznli şeirləri, sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam və geniş) nağıl edir.

1.1.4. Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) janrlarına görə fərqləndirir.

1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, sadə süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir vasitələrini (epitet, təşbeh) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini müqayisə edir.

1.2.2. Obrazların xarakterindəki başlıca xüsusiyyətləri aydınlaşdırır, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

1.2.3. Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrində bədii təsvir vasitələrinin (epitet, təşbeh) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Bədii nümunələrlə bağlı şifahi təqdimatlar edir, öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın və ardıcıl şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə söylənilən fikirlərə münasibətini bildirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. *Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.*

3.1.1. Bədii nümunələrin məzmununa (əhvalat və hadisələrə, sonluğa) fərqli münasibət bildirir.

3.1.2. Mövzu ilə əlaqədar fikirlərini məntiqi ardıcılıqla şərh edir.

3.1.3. 0,5-1 səhifə həcmində inşa, esse yazır.

VI sinif

VI sinfin sonunda şagird:

- bədii əsərləri obrazların xarakterinə, hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii əsərlərin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir;
- bədii əsərlərə janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir;
- bədii əsərlərin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, obrazları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirir;
- öyrəndiyi yeni söz, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə ədəbi nümunələrlə bağlı fikrini aydın ifadə edir,
- müzakirələrdə ümumi rəyə gəlmək bacarığını nümayiş etdirir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya münasibətini faktlarla əsaslandırır.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. *Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.*

1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə izah edir.

1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii əsərlərin (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) janr xüsusiyyətləri baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Bədii nümunələrdəki qəhrəmanları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı diskussiya və təqdimatlarda istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini obrazlı sözlərdən və ifadələrdən istifadə etməklə şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə ümumi rəyə gəlmək bacarığını nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Mətni faktlarla, sitatlarla zənginləşdirir.

3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca fikri anladığını nümayiş etdirir.

3.1.3. 1-1,5 səhifə həcmində rəy və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.

VII sinif

VII sinfin sonunda şagird:

- bədii nümunələri ideya - məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda yığcam, geniş, yaradıcı nağıl edir, əsas hadisələrə ilkin münasibət bildirir;
- bədii nümunələrə növ və janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir, obrazlılığa təsirini aydınlaşdırır;
- bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, digər obrazlarla qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıçının mövqeyinə əsaslanmaqla surətləri səciyyələndirir;
- şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə fikrini əhatəli, ardıcıl ifadə edir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, əsərdəki mühüm problemə əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.

3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.

VIII sinif

VIII sinfin sonunda şagird:

- bədii nümunələri emosional-obrazlı ifadəliliyin tələblərinə uyğun oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir, baş qəhrəmanlara ilkin münasibət bildirir;
- ədəbi növ və janr xüsusiyyətlərinə, təsvir və ifadə vasitələrinə əsaslanmaqla bədii nümunələrin ideya-məzmununa münasibət bildirir;
- bədii nümunələrin mövzusunun və ideyasını aydınlaşdırır, məişət təsvirlərindən, nitqlərindən çıxış etməklə obrazlara münasibət bildirir;
- şifahi təqdimatlarda, nümunələrlə bağlı müzakirələrdə mövzuya, problemə əsaslandırılmış tənqidi münasibət bildirir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə şəxsi təcrübəsinə və təəssüratlarına əsaslanmaqla münasibət bildirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (dastan, hekayə, novella, dram poema) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirləri, süjetli əsərləri (dastan, hekayə, novella, dram poema) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, novella, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (metafora, bədii təzad, kinayə) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Obrazları nitqinə, bağlı olduqları məişət təsvirlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metafora, bədii təzad, kinayə) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin ideya-məzmununu, süjet, kompozisiya xüsusiyyətlərini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Bədii nümunələrlə bağlı təqdimat və çıxışlarında sitatlardan, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini müqayisələr aparmaqla şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə dialoji nitq bacarığını nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Ədəbi nümunələrlə bağlı fikirlərini müxtəlif üslublarda yazır.

3.1.2. Əlavə məlumatlara və təəssüratlarına əsaslanmaqla mövzuya və problemə münasibət bildirir.

3.1.3. 2-2,5 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, informasiya xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır.

IX sinif

IX sinfin sonunda şagird:

- müxtəlif ədəbi vəzndə olan bədii nümunələri ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir, obrazlara ilkin münasibət bildirir;
- növünə və janrına, təsvir və ifadə vasitələrinə əsaslanmaqla ədəbi əsərləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir;
- bədii nümunələrin mövzusunu və ideyasını aydınlaşdırır, yazıçı mövqeyinə, digər surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir;
- şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə mövzuya, problemə müqayisələr, ümumiləşdirmələr aparmaqla münasibət bildirir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konflikte fərqli mənbələrdən topladığı məlumatlara əsaslanmaqla münasibət bildirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirləri, süjetli bədii nümunələri (poema, hekayə, povest, roman, dram) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (poema, hekayə, povest, roman, dram) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii nümunələrin (hekayə, povest, roman, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (metonimiya, inversiya, simvol) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Digər obrazların və müəllifin mühakimələrinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metonimiya, inversiya, simvol) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideya-bədii xüsusiyyətlərini və konfliktini şərh edir, onlara əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Bədii nümunələrlə bağlı təqdimat və çıxışlarında müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərini şərh edir.

2.1.2. Mövzuya, problemə müqayisələr, ümumiləşdirmələr aparmaqla münasibət bildirir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Yazacağı mətnin məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir.

3.1.2. Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir.

3.1.3. 2,5-3 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, müqayisə xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır.

X sinif

X sinfin sonunda şagird:

- ifadəli oxudan müxtəlif ədəbi növdə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması və təhlili məqsədi ilə istifadə edir;
- müxtəlif ədəbi növdə olan əsərlərin məzmununu qavrayır, fakt və hadisələr, obrazlarla bağlı yazıçı mövqeyini aydınlaşdırır;
- əsərin mövzusunun, ideyasını, başlıca problemini, obrazlarını səciyyəsinə müəyyənləşdirir, bağlı olduğu dövrün ictimai-siyasi, mənəvi dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə ona qiymət verir;
- çoxsüjetli epik və dramatik əsərləri, lirik şeirləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir;
- şifahi məlumatlarda, bədii əsərlə bağlı müzakirələrdə mövzu, problemin mahiyyəti barədə dinləyicilərdə aydın təsəvvür yaratmaq üçün müxtəlif mənbələrdən sitatlar seçir, bədii nümunələrdən bəhrələnir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konfliktin həlli yollarına münasibətini tutarlı dəlillərə əsaslanmaqla ifadə edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərlərdə (dastan, poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) tanış olmayan sözlərin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir.

1.1.2. İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növdə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili məqsədi ilə istifadə edir.

1.1.3. Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələri hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş, yığcam, yaradıcı) nağıl edir.

1.1.4. Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan bədii nümunələrdə əksini tapan mühüm mənəvi, əxlaqi-etik dəyərləri müəyyənləşdirir.

1.1.5. Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, mürəkkəb süjet və kompozisiyalı bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiya) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Müxtəlif vəznli şeirləri (heca, əruz, sərbəst) və süjetli bədii nümunələri (dastan, poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) janr, dil baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Davranış və əməllərinə, başqaları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıçının mövqeyinə, digər surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazları təhlil edir.

1.2.3. Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın yaradılmasındakı rolunu aydınlaşdırır və münasibət bildirir.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideya-bədii xüsusiyyətlərini bağlı olduğu dövrün sosial-siyasi, mənəvi dəyərləri baxımından təhlil edir və nəticə çıxarır.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir.

2.1.2. Obrazların nitqinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı fikirlərini əsaslandırır.

2.2. *Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.*

2.2.1. Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. *Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.*

3.1.1. Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan istifadə edir.

3.1.2. Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır.

3.1.3. 3-3,5 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məruzə) yazır.

XI sinif

XI sinfin sonunda şagird:

- ifadəli oxudan müxtəlif ədəbi növdə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə etməyi bacarır;
- müxtəlif ədəbi növdə olan mürəkkəb kompozisiyalı əsərlərin məzmununu qavrayır, mənəvi dəyərlər, fakt və hadisələrlə, obrazlarla bağlı yazıçı mövqeyini aydınlaşdırır;
- əsərin mövzusunu, ideyasını, başlıca problemini və konfliktini müəyyənləşdirir, bağlı olduğu dövrün ictimai-siyasi, estetik yanaşmalarından çıxış etməklə əsərə münasibət bildirir.
- çoxsüjetli, mürəkkəb kompozisiyalı epik və dramatik əsərləri, lirik şeirləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir.

- şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə müxtəlif üsullardan (nağıletmə, təsvir, nümayiş) istifadə etməklə ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır.
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konfliktin həlli yollarına münasibətini tutarlı dəlillərlə, məntiqi ardıcılığı gözləməklə, ümumiləşdirmələr aparmaqla əsaslandırır.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərlərdə (hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə, poema) tanış olmayan sözlərin, ifadələrin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir.

1.1.2. İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növdə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə edir.

1.1.3. Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrdə əhvalat və hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirir, mətni hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş, yığcam, yaradıcı) nağıl edir.

1.1.4. Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) əksini tapan mühüm milli-mənəvi, bəşəri dəyərlərə əsaslandırılmış münasibət bildirir.

1.1.5. Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, sineqdoxa, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, kinayə (sarkazm), inversiya) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Müxtəlif vəznli şeirləri (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərləri (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) kompozisiya, dil, üslub baxımından təhlil edir.

1.2.2. Obrazları xarakter və əməlləri, yaşadıkları dövrün sosial-siyasi şəraiti və əxlaqi-etik dəyərləri ilə əlaqəli səciyyələndirir, müqayisələr aparır.

1.2.3. Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın təmin edilməsindəki roluna əsaslandırılmış münasibət bildirir.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını, başlıca problemini, konfliktini dövrün ictimai-siyasi, mənəvi dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə münasibət bildirir və qiymətləndirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında bədii-emosional və obrazlı ifadələrdən istifadə edir.

2.1.2. Dil və üslub xüsusiyyətlərinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı mühakimələrini faktlarla əsaslandırır.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçının mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, dinləyicilərin rəyini nəzərə alır, mimika və jestlərdən məqsədyönlü istifadə edir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan, şəxsi təəssüratlarından istifadə edir.

3.1.2. Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə, bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır.

3.1.3. 3,5- 4 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məqalə, məruzə) yazır.

1.6. Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya

İnteqrativ təlim mühüm pedaqoji problem kimi müasir dünyagörüşlü, fəal, yaradıcı, problemlərin həlli və müstəqil qərarlar qəbul etmək üçün zəruri təhsil səviyyəsinə və bacarıqlara malik şəxsiyyət formalaşdırılması vəzifəsinin ön plana çıxdığı hazırkı dövrdə xüsusi aktualıq kəsb edir. Bu problemin tədqiqi və həlli təkcə ədəbiyyat tədrisinin elmi, nəzəri əsaslarının inkişafı üçün deyil, müəllimlərin praktik fəaliyyəti üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat fənni öz mahiyyəti, təbiəti etibarilə inteqrativ səciyyə daşıyır. Belə ki, bədii ədəbiyyatın həyatı obrazlı şəkildə əks etdirməsi artıq onun inteqrativlik xüsusiyyətinin ifadəsidir və bu, bilavasitə təlim prosesində də öz əksini tapmalıdır. Ədəbiyyat gerçəklik, ətraf aləm haqqında zəngin informasiya mənbəyi kimi çıxış edir, insanın şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır.

“Ümumi təhsil pilləsində dövlət standartları və proqramları (kurikulumları)”nın hazırlanması zamanı istinad edilən ümumi prinsiplərdən biri də inteqrativlikdir. Ədəbiyyatın Azərbaycan dili, tarix, coğrafiya, xarici dil, informatika, həyat bilgisi və s. fənlərlə əlaqəsi vardır və təlim prosesində bu əlaqələr reallaşdırılmalıdır. Şagird elmi bilikləri sistemli, əlaqəli şəkildə mənimsəməli, onun şüurunda həyatın tam, dolğun mənzərəsi yaradılmalıdır.

Ədəbiyyat kurikulumunda inteqrativlik fəndaxili əlaqələr (üfüqi inteqrasiya), fənlərarası əlaqələr (şaquli inteqrasiya) şəklində həyata keçirilir. Bu inteqrativlik təhsil pillələri üzrə məzmun xətləri və məzmun standartları arasında (bilik və bacarıqlar sistemində) reallaşdırılır.

Ədəbiyyat fənni kurikulumunda üç məzmun xətti üzrə (“Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri”, “Şifahi nitq”, “Yazılı nitq”) müəyyənləşdirilmiş təlim nəticələrinin ümumi orta və tam orta təhsil pillələrində inteqrasiyası aşağıdakı şəkildə nəzərə alınmışdır.

Təhsil pillələri üzrə ümumi təlim nəticələrinin inteqrasiyası

Ümumi orta təhsil pilləsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri	Tam orta təhsil pilləsində məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri
<i>Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri</i>	<i>Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri</i>
<ul style="list-style-type: none"> • bədii nümunələri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur; • müxtəlif janrlarda yazılmış mətnləri uyğun hissələrə ayırır, müvafiq plan tərtib edir; • şifahi və yazılı ədəbiyyatın oxşar və fərqli cəhətlərini, xarakterik xüsusiyyətlərini konkret nümunələr əsasında izah edir; • bədii nümunələri məzmun və ideya istiqamətinə, obrazların səciyyəsinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir 	<ul style="list-style-type: none"> • oxuduğu bədii nümunələri bədii-emosional və obrazlı qavradığını nümayiş etdirir; • bədii nümunələrin mövzu, süjet, kompozisiya, bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir və təqdim edir; • bədii nümunələri mövzu, janr, problem baxımından müqayisə edir; • bədii nümunələrin məzmununa və ideyasına yarandığı dövrün ictimai-siyasi və əxlaqi-etik dəyərləri kontekstində qiymət verir
<i>Şifahi nitq</i>	<i>Şifahi nitq</i>
<ul style="list-style-type: none"> • nitqində düzgün tələffüz qaydalarına əməl edir, söz ehtiyatından səmərəli istifadə edir; • bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın, ardıcıl, məqsədyönlü, yığcam, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə şərh edir; • bədii nümunələrin kollektiv müzakirəsi zamanı fikirlərə tolerant, obyektiv və ədalətli münasibət bildirir, ümumi rəyə gəlməyi bacarır 	<ul style="list-style-type: none"> • nitqində emosional-obrazlı ifadələrdən istifadə edir; • bədii nümunələrin məzmun və ideyası ilə bağlı fikirlərini əsaslandırmaqla şərh edir; • ədəbi mövzulara aid tədbirlərin təşkilində iştirak edir, ədəbi nailiyyətlərə münasibət bildirir
<i>Yazılı nitq</i>	<i>Yazılı nitq</i>
<ul style="list-style-type: none"> • yazılı nitqində məzmunu uyğun üslub müəyyənləşdirir, orfoqrafiya qaydalarına əməl edir; 	<ul style="list-style-type: none"> • ayrı-ayrı mövzulara dair müvafiq üslublarda yaradıcı xarakterli yazılar yazır;

- topladığı materialları ümumiləşdirir, fikirlərini ardıcıl və məntiqi ifadə etməklə müxtəlif formalı yazılar (inşa, esse, hekayə) yazır.

- mənbələr üzərində işləyir, topladığı materiallar əsasında görkəmli ədəbi şəxsiyyətlər, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsindəki nailiyyətlər barədə müxtəlif mövzularda təqdimatlar hazırlayır

Siniflər üzrə ümumi təlim nəticələrinin inteqrasiyası

V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
bədii nümunələri məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;	bədii nümunələri obrazların xarakterinə, hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;	bədii nümunələri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;	bədii nümunələri emosional-obrazlı ifadəliliyin tələblərinə uyğun oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;	müxtəlif ədəbi növdə (vəzndə) olan bədii nümunələri ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;	ifadəli oxudan müxtəlif ədəbi növə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması və təhlili məqsədi ilə istifadə edir;	ifadəli oxudan müxtəlif ədəbi növə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə etməyi bacarır;
bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam və geniş) nağıl edir;	bədii əsərlərin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir;	bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda-yığcam, geniş, yaradıcı nağıl edir, əsas hadisələrə ilkin münasibət bildirir;	bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir, baş qəhrəmanlara ilkin münasibət bildirir;	bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam, geniş, yaradıcı) nağıl edir, obrazlara ilkin münasibət bildirir;	müxtəlif ədəbi növə olan əsərlərin məzmununu qavrayır, fakt və hadisələr, obrazlarla bağlı yazıçı mövqeyini aydınlaşdırır;	müxtəlif ədəbi növə olan mürəkkəb kompozisiyalı əsərlərin məzmununu qavrayır, mənəvi dəyərlər, fakt və hadisələrlə, obrazlarla bağlı yazıçı mövqeyini aydınlaşdırır;
şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini janrlarına görə fərqləndirir, bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir;	bədii nümunələrə janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir;	bədii nümunələrə növ və janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir, obrazlılığa təsirini	ədəbi növ və janr xüsusiyyətlərinə, təsvir və ifadə vasitələrinə əsaslanmaqla bədii nümunələrin ideya-məzmununa münasibət bildirir;	növünə və janrına, təsvir və ifadə vasitələrinə əsaslanmaqla ədəbi əsərləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir;	əsərin mövzusunu, ideyasını, başlıca problemini, obrazlarını səciyyəsinə müəyyənləşdirir, ona bağlı olduğu dövrün ictimai-siyasi, mənəvi	əsərin mövzusunu, ideyasını, başlıca problemini və konfliktini müəyyənləşdirir, əsərə bağlı olduğu dövrün ictimai-siyasi, estetik yanaşmalarından

		aydınlaşdırır;			dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə qiymət verir;	çığış etməklə münasibət bildirir;
bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını aydınlaşdırır, baş qəhrəmanları səciyyələndirir;	bədii əsərlərin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, obrazları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirir;	bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, digər obrazlarla qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıçının mövqeyinə əsaslanmaqla surətləri səciyyələndirir;	bədii nümunələrin mövzusunu və ideyasını aydınlaşdırır, məişət təsvirlərindən, nitqlərindən çıxış etməklə obrazlara münasibət bildirir;	bədii nümunələrin mövzusunu və ideyasını aydınlaşdırır, yazıçı mövqeyinə, digər surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir;	çoxsüjetli epik və dramatik əsərləri, lirik şeirləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir;	çoxsüjetli, mürəkkəb kompozisiyalı epik və dramatik əsərləri, lirik şeirləri bədii xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir;
öyrəndiyi yeni sözlərdən, obrazlı ifadələrdən istifadə etməklə bədii əsərlərlə bağlı fikirlərini şərh edir, müzakirələrdə dinlədiklərinə münasibətini bildirir;	öyrəndiyi yeni söz, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə ədəbi nümunələrlə bağlı fikrini aydın ifadə edir, müzakirələrdə ümumi rəyə gəlmək bacarığını nümayiş etdirir;	şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə fikrini əhatəli, ardıcıl ifadə edir;	şifahi təqdimatlarda, nümunələrlə bağlı müzakirələrdə mövzuya, problemə əsaslandırılmış tənqidi münasibət bildirir;	şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə mövzuya, problemə müqayisələr, ümumiləşdirmələr aparmaqla münasibət bildirir;	şifahi məlumatlarda, bədii əsərlə bağlı müzakirələrdə mövzu, problemin mahiyyəti barədə dinləyicilərdə aydın təsəvvür yaratmaq üçün müxtəlif mənbələrdən sitatlar seçir, bədii nümunələrdən bəhrələnir;	şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə müxtəlif üsullardan (nağıletmə, təsvir, nümayiş və s.) istifadə etməklə ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır;

müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya münasibətini ardıcıl şərh edir.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya münasibətini faktlarla əsaslandırır.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, əsərdəki mühüm problemə əsaslandırılmış münasibət bildirir.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə şəxsi təcrübəsinə və təəssüratlarına əsaslanmaqla münasibət bildirir.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konfliktə fərqli mənbələrdən topladığı məlumatlara əsaslanmaqla münasibət bildirir.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konfliktin həlli yollarına münasibətini tutarlı dəlillərə əsaslanmaqla ifadə edir.	müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, problemə, konfliktin həlli yollarına münasibətini tutarlı dəlillərlə, məntiqi ardıcılığını gözləməklə, ümumiləşdirmələr aparmaqla əsaslandırır.
--	---	---	--	---	--	---

Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya

№	V sinif	VI sinif	VII sinif	VIII sinif	IX sinif	X sinif	XI sinif
1.	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri
1.1.	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir
1.1.1.	Heca vəznli şeirlərdə və sadə süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) tanış olmayan	Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) tanış	Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (dastan, hekayə, novella, dram poema) tanış olmayan	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram)	Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərlərdə (dastan, poema, hekayə, povest, roman, dram,	Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərlərdə (hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə,

	sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırır. X-d. 1.1.2, 2.1.1. Az-d. 2.1.1. İnf. 3.1.3., 3.3.2.	olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə izah edir Az-d. 2.1.1. İnf. 2.2.4.	sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır İnf. 3.3.1. Az-d. 2.1.1.	sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır İnf. 3.3.2. Az-d. 2.1.1 X-d. 3.1.1.	tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır İnf. 3.2.2. Az-d. 2.1.1.	komediya, faciə) tanış olmayan sözlərin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir. İnf. 3.3.1. Az-d. 2.1.1.	poema) tanış olmayan sözlərin, ifadələrin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir. İnf. 3.3.2. Az-d. 2.1.1.
1.1.2.	Heca vəznli şeirləri, sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxuyur. X-d. 3.1.2. Az-d. 2.2.1 F-t. 3.1.3.	Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur. X-d. 3.1.2 Az-d. 1.1.3, 2.2.1. F-t. 3.1.3.	Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur. Az-d. 2.2.1. F-t. 3.1.3. X-d. 3.1.2.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirləri, süjetli bədii nümunələri (hekayə, dastan, novella, dram, poema) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur. X-d. 3.1.2. Az-d. 1.2.1. F-t. 2.2.1.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirləri, süjetli bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur. Az-d. 2.2.1. F-t. 3.1.3.	İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növədə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili məqsədi ilə istifadə edir. Az-d. 2.2.1.	İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növədə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə edir.
1.1.3.	Sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif	Süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif	Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif	Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif	Süjetli bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu	Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələri hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş,	Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrdə əhvalat və hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirir,

	formalarda (yığcam və geniş) nağıl edir. X-d. 3.1.1. İnf. 3.2.2. Az-d. 2.2.2. Az-t. 3.1.3.	formalarda nağıl edir X-d. 3.1.3. Az-d. 2.2.1, 2.2.3. Az-t. 4.1.2. Ü-t. 2.1.2.	formalarda nağıl edir X-d. 3.1.3. İnf. 3.2.2. Az-d. 2.2.2.	formalarda nağıl edir X-d. 3.1.3. Az-d. 2.2.2.	müxtəlif formalarda nağıl edir X-d. 3.1.3. Az-d. 2.2.2.	yığcam, yaradıcı) nağıl edir X-d. 3.1.3. Az-d. 2.2.2.	mətni hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş, yığcam, yaradıcı) nağıl edir X-d. 3.1.3. Az-d. 2.2.2.
1.1.4.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) janrlarına görə fərqləndirir. X-d. 3.1.3. Az-t. 1.2.1. Az-d. 2.2.2. İnf. 3.3.2.	Bədii əsərlərin (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir Az-d. 1.2.1. Az-t. 4.1.2. T-i. 3.1.1.	Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir. Az-d. 1.2.1.	Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, novella, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir	Bədii nümunələrin (hekayə, povest, roman, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir	Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan bədii nümunələrdə əksini tapan mühüm mənəvi, əxlaqi-etik dəyərləri müəyyənləşdirir X-d. 2.1.3. Az-d. 2.2.3. Az-t. 1.1.1.	Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) əksini tapan mühüm milli-mənəvi, bəşəri dəyərlərə əsaslandırılmış münasibət bildirir Az-t. 1.3.1.
1.1.5.	Heca vəznli şeirlərdə, sadə süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir vasitələrini (epitet, təşbeh) müəyyənləşdirir.	Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii	Heca vəznli şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (metafora, bədii	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (metonimiya,	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə,	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini

	X-d. 3.1.1. Az-d. 2.1.2. İnf. 3.3.2.	sual) müəyyənləşdirir Az-d. 2.1.2.	sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir Az-d. 2.1.2.	təzad, kinayə) müəyyənləşdirir Az-d. 2.1.2.	inversiya, simvol) müəyyənləşdirir Az-d. 2.1.2.	metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiya) müəyyənləşdirir Az-d. 1.2.3. Az-t. 1.3.1.	(epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, sineqdoxa, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, kinayə (sarkazm), inversiya) müəyyənləşdirir X-d. 4.1.1. Az-d. 2.1.1. Az-t. 1.2.2.
1.2	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir
1.2.1.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini müqayisə edir. Az-t. 1.2.1. T-i. 3.1.1. İnf. 3.3.2.	Bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) janr xüsusiyyətləri baxımından müqayisə edir.	Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir. Az-t. 1.2.1.	Bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, mürəkkəb süjet və kompozisiyalı bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya,	Müxtəlif vəznli şeirləri (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərləri (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) kompozisiya, dil, üslub baxımından təhlil edir. Az-d. 1.2.2.

						simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiya) müəyyənləşdirir. Az-d. 1.2.2.	Az-t. 1.1.1. C. 3.2.1.
1.2.2.	Obrazların xarakterindəki başlıca xüsusiyyətləri aydınlaşdırır, əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-d. 1.2.2. H-b. 3.2.1.	Bədii nümunələrdəki qəhrəmanları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirir. Az-d. 1.2.2. Az-t. 4.1.1. H-b. 3.2.1. İnf. 3.2.3.	Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir. Az-d. 1.2.2. H.b. 3.2.1. X-d. 3.1.2.	Obrazları nitqinə, bağlı olduqları məişət təsvirlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir. Az-d. 2.2.3. H-b. 3.2.1. T-i. 2.1.1.	Digər obrazların və müəllifin mühakimələrinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir. Az-d. 1.2.2. Az-t. 1.2.1. H-b. 3.2.1.	Davranış və əməllərinə, başqaları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıçının mövqeyinə, digər surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazları təhlil edir. Az-d. 1.2.2. Az-t. 1.3.1.	Obrazları xarakter və əməlləri, yaşadıkları dövrün sosial-siyasi şəraiti və əxlaqi-etik dəyərləri ilə əlaqəli səciyyələndirir, müqayisələr aparır. Az-d. 1.2.2. Az-t. 1.3.1. T-i. 1.1.3.
1.2.3.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrində bədii təsvir vasitələrinin (epitet, təşbeh) rolunu aydınlaşdırır. Az-d. 2.1.2.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual) rolunu aydınlaşdırır. Az-d. 2.1.2.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır. Az-d. 2.1.2.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metafora, bədii təzad, kinayə) rolunu aydınlaşdırır. Az-d. 2.1.2.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metonimiya, inversiya, simvol) rolunu aydınlaşdırır. Az-d. 2.1.2.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın yaradılmasındakı rolunu	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın təmin edilməsindəki roluna

						aydınlaşdırır və münasibət bildirir. Az-d. 1.2.2.	əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-d. 2.1.2. Az-t. 1.1.1. X-d. 3.1.3.
1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, münasibət bildirir. Az-d. 1.2.4. İnf. 3.3.2.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-d. 2.2.1. Az-t. 4.1.2. İnf. 3.2.3.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-d. 1.2.2, 1.2.4. X-d. 3.1.2.	Bədii nümunələrin ideya-məzmununu, süjet, kompozisiya xüsusiyyətlərini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir. X-d. 3.1.4.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideya-bədii xüsusiyyətlərini və konfliktini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-t. 1.2.1. H-b. 2.1.1.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideya-bədii xüsusiyyətlərini bağlı olduğu dövrün sosial-siyasi, mənəvi dəyərləri baxımından təhlil edir və nəticə çıxarır. Az-d. 1.2.1. Az-t. 5.1.2.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını, başlıca problemini, konfliktini dövrün ictimai-siyasi, mənəvi dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə münasibət bildirir və qiymətləndirir. Az-d. 1.2.4. X-d. 3.1.3.

2. Şifahi nitq

№	V sinif	VI sinif	VII sinif	VIII sinif	IX sinif	X sinif	XI sinif
2.	Şifahi nitq	Şifahi nitq	Şifahi nitq	Şifahi nitq	Şifahi nitq	Şifahi nitq	Şifahi nitq
2.1.	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir	Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir
2.1.1.	Bədii nümunələrlə bağlı şifahi təqdimatlar	Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı	Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı	Bədii nümunələrlə bağlı təqdimat və	Bədii nümunələrlə bağlı təqdimat və	Müxtəlif mənbələrdən topladığı	Müxtəlif mənbələrdən topladığı

	edir, öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir Az-d. 2.1.1.	diskussiya və təqdimatlarda istifadə edir Az-d. 2.1.1. İnf. 3.3.1.	müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir Az-d. 1.2.4. X-d. 2.1.1.	çıxışlarında sitatlardan, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə edir Az-d. 2.1.2.	çıxışlarında müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərini şərh edir. Az-d. 2.2.3. Az-t. 1.3.1.	materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir Az-d. 1.2.1.	materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında bədii-emosional və obrazlı ifadələrdən istifadə edir X-d. 3.1.1.
2.1.2.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın və ardıcıl şərh edir. Az-d. 2.1.2 H-b. 3.1.1. Az-t. 5.1.2.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini obrazlı sözlərdən və ifadələrdən istifadə etməklə şərh edir Az-d. 2.1.2	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir Az-d. 1.2.1. X-d. 3.1.2.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini müqayisələr aparmaqla şərh edir Az-d. 2.2.3. Az-t. 1.2.2.	Mövzuya, problemə müqayisələr, ümumiləşdirmələr aparmaqla münasibət bildirir Az-d. 2.1.2	Obrazların nitqinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı fikirlərini əsaslandırır Az-d. 1.2.2. Az-t. 1.2.1, 5.1.1.	Dil və üslub xüsusiyyətlərinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı mühakimələrini faktlarla əsaslandırır Az-d. 1.2.4. Az-t. 1.1.1. X-d. 3.1.4.
2.2.	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir	Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir
2.2.1.	Müzakirələrdə söylənilən	Müzakirələrdə ümumi rəyə	Müzakirələrdə ədalətlik və	Müzakirələrdə dialoji nitq	Müzakirələrdə mövzuya,	Müzakirələrdə mövzuya,	Müzakirələrdə mövzuya,

fikirlərə münasibətini bildirir. X-d 2.1.3. Az-d. 1.2.4. H-b. 3.1.1. F-t. 4.1.2.	gəlmək bacarığını nümayiş etdirir X-d. 2.1.2. F-t. 4.1.1. Az-d. 1.2.4. H-b. 3.1.1.	obyektivlik nümayiş etdirir Az-d. 1.2.4. H-b. 3.1.1. İnf. 3.3.2.	bacarığını nümayiş etdirir Az-d. 1.2.4. H-b. 3.1.1. F-t. 4.1.1.	problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir F-t 4.1.2. Az-d. 1.2.3. H-b. 3.1.1.	problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir Az-d. 2.1.3. F-t. 4.1.1. İnf. 3.3.2.	problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, dinləyicilərin rəyini nəzərə alır, mimika və jestlərdən məqsədyönlü istifadə edir X-d. 2.1.2. Az-d. 1.2.2. F-t. 4.1.1.
--	--	---	--	--	---	---

3. Yazılı nitq

№	V sinif	VI sinif	VII sinif	VIII sinif	IX sinif	X sinif	XI sinif
3.	Yazılı nitq	Yazılı nitq	Yazılı nitq	Yazılı nitq	Yazılı nitq	Yazılı nitq	Yazılı nitq
3.1.	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>	<i>Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir</i>
3.1.1.	Bədii nümunələrin məzmununa (əhvalat və hadisələrə, sonluğa) fərqli münasibət bildirir. X-d. 4.1.2	Mətni faktlarla, sitatlarla zənginləşdirir Az-d. 3.1.2.	Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir. X-d. 4.1.1.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini müxtəlif üslublarda yazır X-d. 2.1.1. Az-d. 3.1.3.	Yazacağı mətnin məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir X-d. 4.1.2. Az-d. 3.1.1. T-i. 3.1.1.	Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan istifadə edir.	Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan, şəxsi təəssüratlarından

	Az-d. 1.2.4. H-b. 3.2.1		Az-d. 2.2.3. Ü-t. 4.1.2.			Az-d. 1.2.2. Az-t. 1.3.1.	istifadə edir Az-d. 2.2.3. Az-t. 3.1.1.
3.1.2.	Mövzu ilə əlaqədar fikirlərini məntiqi ardıcılıqla şərh edir. X-d. 3.1.3. Az-d. 1.2.2, 3.1.3.	Bədii nümunədəki başlıca fikri anladığını nümayiş etdirir. Az-d. 1.2.4, 2.2.3.	Bədii əsərlərdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir. Az-d. 1.2.4. X-d. 2.1.3.	Əlavə məlumatlara və təəssüratlarına əsaslanmaqla mövzuya və problemə münasibət bildirir. Az-t. 1.1.2, 1.2.2. T.i. 2.1.1.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir. İnf. 3.2.2. Az-d. 2.2.3. Az-t. 5.1.3.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır. Az-t. 4.1.2. İnf. 3.2.3. Az-d. 3.1.4.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə, bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır. Az-t. 4.1.1. Ü-t. 3.1.3. İnf. 3.2.3. Az-d. 3.1.4.
3.1.3.	0,5-1 səhifə həcmində inşa, esse yazır. X-d. 4.1.1. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.2, 3.1.3. İnf. 3.1.3.	1-1,5 səhifə həcmində rəy və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır X-d. 4.1.2. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.1.	1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır X-d. 4.1.1. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.1.	2-2,5 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, informasiya xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır X-d. 4.1.2. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.1.	2,5-3 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, müqayisə xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır X-d. 3.1.3. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.1.	3-3,5 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məruzə) yazır Üm.t. 4.1.2. X-d. 3.1.3. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.4. Az-t. 4.1.1.	3,5- 4 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məqalə, məruzə) yazır Ü-t. 4.1.2. X-d. 3.1.3. İnf. 3.2.2. Az-d. 3.1.1

II Təlim strategiyaları

2.1. Ədəbiyyat təliminin təşkilinə verilən əsas tələblər

Bədii ədəbiyyat incəsənətin bir növü, həyatı obrazlı şəkildə əks etdirən söz sənətidir. Bədii əsərləri oxuyan məktəbli müəllimin, dərslərin, ədəbiyyat nəzəriyyəsi materiallarının köməyi ilə biliyini dərinləşdirir və zənginləşdirir öz qavramasını cilalayır. Təlim fənni kimi ədəbiyyatın bir qolunu ədəbiyyatşünaslıq üzrə biliklərin mənimsənilməsi təşkil edir. Şagirdin bədii ədəbiyyatın oxucusu kimi tərbiyyəsi onun oxu, təhlil, nitq bacarıqlarına yiyələnməsini nəzərdə tutur.

Ədəbiyyat təliminin təşkilində “Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları)” sənədində ümumi təhsil sistemi üçün qəbul olunmuş aşağıdakı pedaqoji prinsiplər əsas götürülür:

- pedaqoji prosesin tamlığı;
- təlimdə bərabər imkanların yaradılması;
- şagirdyönümlülük;
- inkişafyönümlülük;
- fəaliyyətin stimullaşdırılması;
- dəstəkləyici mühitin yaradılması.

Ədəbiyyat dərsinə verilən tələblər aşağıdakılardır:

- ədəbiyyat dərslərində elmilik;
- ədəbiyyat dərslərində ideyalılıq;
- ədəbiyyat dərslərində intensivlik;
- ədəbiyyat dərslərində emosionallıq;
- ədəbiyyat dərslərində inteqrativlik;
- ədəbiyyat dərslərində əyanilik;
- ədəbiyyat dərslərində texniki vasitələrdən istifadə.

Ədəbiyyat təlimi qarşısında qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün aşağıdakı məsələlər diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır:

- ədəbiyyatın qüdrətli tərbiyə və idrak vasitəsi olması;
- ədəbiyyat təlimi prosesində nitq inkişafının təmin olunması;

- şagirdlərin bədii əsərlərin oxusu, təhlili, qiymətləndirilməsində, eləcə də praktik həyatda zəruri olan bacarıqlara yiyələnməsi.

1. Ədəbiyyatın qüdrətli tərbiyə və idrak vasitəsi olması.

Ədəbiyyat kursu şagird şəxsiyyətinin, onun mənəvi aləminin, estetik zövqünün formalaşdırılmasında böyük imkanlara malikdir. Məktəblilər bədii əsərdə əks olmuş mürəkkəb hadisələri, həyati reallıqları dərk edib qiymətləndirməklə fəal həyat mövqeyinə yiyələnir. Bu mənada ədəbiyyat dərslərinə həyat və mənəviyyat dərsləri, idrak fəaliyyətinin bir növü kimi yanaşılmalıdır.

Bədii ədəbiyyat mənəvi ünsiyyətin xüsusi formasıdır. Kamil sənət nümunəsini oxuyan, orada qaldırılan mənəvi-estetik problemlər barədə düşünən, qəhrəmanların taleyinə, sənətkar mövqeyinə münasibət bildirən şagird-oxucu qüdrətli sənətkarın müsahibinə çevrilir, onun fikir və düşüncələrini öyrənməklə mənən zənginləşir. Bu prosesdə məktəblilərin öz fəaliyyətini, hərəkət və davranışını mənəvi, estetik normalar baxımından qiymətləndirilməsi də mümkün olur.

2. Ədəbiyyat təlimi prosesində nitq inkişafının təmin olunması.

Söz sənəti olan ədəbiyyat ana dilinin zənginliyini, geniş bədii ifadə imkanlarını özündə cəmləşdirir, qoruyub yaşadır, gələcək nəsillərə ötürür. Bu da ədəbiyyat təlimi prosesində şagirdlərin nitqinin inkişafını şərtləndirən mühüm amil kimi götürülməlidir.

Bədii ədəbiyyatın mütaliəsi, müzakirəsi prosesində şagirdlərin lüğət ehtiyatı zənginləşir, onlar monoloji və dialoji nitqə, bədii sözün gücündən məqamında istifadə etmək bacarığına yiyələnir. Şagirdin nitqinin inkişafı əsərin dilinin öyrənilməsi ilə sıx bağlıdır. Şifahi və yazılı nitq bədii əsər üzərində iş prosesində cilalanır.

3. Şagirdlərin bədii əsərlərin oxusu, təhlili, qiymətləndirilməsi prosesində, eləcə də praktik həyatda zəruri olan bacarıqlara yiyələnməsi.

Bədii əsərin oxusu, təhlili, qiymətləndirilməsi ədəbi-nəzəri biliklərə əsaslanmaqla həyata keçirilməlidir. Təlim prosesində şagirdlər ədəbi-nəzəri biliklərə yiyələnməklə öz biliklərini müstəqil surətdə artırmaq, özünüinkişaf, özünütəkmilləşdirmə imkanı əldə edirlər. Məktəbli kamil sənət nümunələri ilə tanışlıq vasitəsilə estetik duyumunu inkişaf etdirir, həyatda, insanda, incəsənətdə gözəlliyi görmək, qiymətləndirmək bacarığına yiyələnir. İstedadın, yaradıcılığın məhsulu olan bədii əsər şagirdlərdə yaradıcılıq

qabiliyyətinin (inşa, məqalə, bədii əsər yazılması, bədii çıxış və s.) formalaşmasına yol açır.

Milli ədəbiyyatla yanaşı, digər xalqların ədəbiyyatından seçilmiş sənət nümunələri üzrə iş zamanı məktəblilər tolerantlıq, yad mədəniyyəti başa düşmək, qiymətləndirmək bacarığına yiyələnir.

Bədii ədəbiyyatda qaldırılan problemlərin həlli yolları üzərində düşünən şagird müxtəlif mülahizələr irəli sürmək, tənqidi münasibət bildirmək, onları əsaslandırmaq, orijinal qərarlar qəbul etmək imkanı əldə edir.

Sınıfdə yaradıcı mühitin olması müəllimin fəaliyyətində ön plana çəkilmişdir. Dərs zamanı şagirdlərə ədəbi biliklərin verilməsi, bədii əsəri təhlil etmək bacarığının aşılması, tərbiyəvi işlər söz sənətinin mahiyyəti, özünəməxsusluğu nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir.

Müəllim mütaliənin şagirdlər üçün “zəhmət və yaradıcılıq” prosesinə çevrilməsini təmin etməlidir. Ədəbiyyat dərsləri məktəblilərin hiss və duyğularına təsir etməli, onlara emosional təsir göstərməli, nəticə çıxarmağa istiqamətləndirməlidir.

Bütün bunlar məktəb ədəbiyyat kursu üçün bədii əsərlərin seçilməsi işinə diqqət və həssaslıqla yanaşılmasını tələb edir. Bədii əsərlər seçilərkən tarixi-mədəni ənənələrimiz, ədəbi təhsil sahəsində toplanmış zəngin təcrübə nəzərə alınmalıdır. Bədii nümunələrin milli və bəşəri dəyərlər, vətənpərvərlik, soykökünə bağlılıq, əməyə məhəbbət, təbiətə qayğı, insan hüquq və azadlıqlarına hörmət hissi aşılması imkanları diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Xalqımızın taleyində, vətənimizin son dövrlərdəki tarixində özünü göstərmiş mühüm hadisələri əks etdirən idea-bədii dəyərə malik əsərlərin seçilməsi məqsədəuyğundur.

V-VIII siniflər üçün klassik və çağdaş ədəbiyyatdan seçilən nümunələr mövzu-problem üzrə qruplaşdırılır. Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri, kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq, janrlar üzrə seçilir.

VIII-IX siniflərdə ədəbiyyatın qədim dövrlərdən bu günə qədərki inkişaf yolunun izlənilməsi nəzərə alınır. Bu, IX sinifdə ümumi orta təhsilin tamamlanmasından və kurikulumun tələblərindən irəli gəlir.

Kurikulumda nəzərdə tutduğu kimi, X-XI siniflərdə ədəbiyyatın tarixi-ədəbi prinsip əsasına öyrədilməsi məqsədəuyğundur. Ədəbiyyat tarixində dərin iz qoymuş, məktəb yaratmış sənətkarların yaradıcılına bu siniflərdə daha çox müraciət olunmasına önəm verilməlidir. Mövzular tarixi-ədəbi məlumatları açıqlamaqla yanaşı, ədəbiyyatın inkişaf prosesini ondakı dəyişikliyi və varisliyi əks etdirməlidir.

2.2. Ədəbiyyat təlimin təşkilində istifadə olunan forma və üsullar barədə

Ədəbiyyat təliminin səmərəliliyini təmin etmək üçün görülən işin əsas məqsədi mütərəqqi pedaqoji ənənələrimizin inkişaf etdirilməsi, eləcə də qabaqcıl dünya ölkələrinin təhsil sistemindəki nailiyyətlərdən bəhrələnməklə yeni, müasir tələblərə cavab verən fəal təlim üsullarının tətbiqinin təmin olunmasıdır.

Yeni təlim yanaşmaları şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərin müəllim və yoldaşları ilə qarşılıqlı əlaqədə, sərbəst ünsiyyət zəminində mənimsəməsini əsas götürür. Müəllimin başlıca vəzifəsi bədii əsərlərin dərinlikdən təhlilini, mətnə qaldırılan əsas problemlərin müzakirəsini elə təşkil etməkdir ki, şagirdlər əsəri şüurlu, emosional qavrasınlar, ümumbəşəri dəyərlər şəxsi dəyərlərə çevrilsin.

Təlimdə müxtəlif iş formalarından istifadə edilməsi bir sıra amillərlə - dərslin məqsədləri, şagird və müəllimlərin təcrübə səviyyəsi, vaxta qənaətlə, şagirdlərin imkanları, müəllimin şəxsiyyəti, metodikanın inkişaf səviyyəsi və s. ilə bağlıdır. Təcrübə göstərir ki, fəal təlim şəraitində fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş daha əhəmiyyətlidir. Bütün siniflə birgə iş forması kollektivdə işləmək, kollektiv fəaliyyətə alışmaq bacarığının bünövrəsini qoyur, şagirdlərdə ünsiyyətyaratma bacarığı təşəkkül edir, inkişafı təmin edilir. Digər iş formalarından fərqli olaraq bu iş formasının tətbiqində şagirdlər daha çox sosiallaşır. Özlərini cəmiyyətin bir parçası kimi hiss edir. Şagirdlər kollektivdən təcrid olunmadığından özünəinam hisləri artır. Bütün siniflə birgə iş şagirdlərdə əvvəlki siniflərdə qazanılmış koolektivçilik vərdişlərini inkişaf etdirir.

Fəal təlimdə şagirdlər müəyyən problemi həll etmək üçün çox vaxt qruplarda birləşirlər. Bu prosesdə onların müzakirə etmək, fikir mübadiləsi aparmaq, mühakimə yürütmək və birgəfəaliyyət bacarıqları inkişaf edir.

Bu iş forması şagirdlərə birgə fəaliyyət göstərməyi, problemləri birgə həll etməyi öyrədir, eyni zamanda hər bir şagirdin öyrənmə prosesinə cəlb olunmasına, öz fikrini sərbəst söyləməyi, başqalarının rəyinə hörmətlə yanaşmağı, fərqli fikrə dözümlü olmağı, fərdin və qrupun marağını uzlaşdırmağı bacaran şəxsiyyət kimi formalaşmasına imkan yaradır.

Qrup işinin müvəffəqiyyəti, hər şeydən əvvəl, qrupun tərkibi ilə bağlıdır. Qrup öz tərkibinə görə güclü və ya zəif şagirdlərdən ibarət ola bilər. Bu zaman müəllim tapşırığı səviyyəyə əsasən verir.

Qrupda tapşırığın yerinə yetirilməsinə konkret vaxt ayrılır və bu, şagirdlərə bildirilir. Qrupun üzvləri birgə fəaliyyət zamanı bir-birinin işinə nəzarət edir, yardım göstərir. Müəllim, zərurət yaranarsa, qruplara məsləhət verir.

Qruplarda iş zamanı şagirdlər işləyərkən onların hər biri fəallıq göstərməyə çalışır, bacarığını meydana çıxarmağa, qrupunun qələbəsini təmin etməyə səy göstərir. Bu zaman şagirdlər arasında rəqabət yaranır.

Cütlərlə iş zamanı şagirdlər təlim tapşırıqlarını birgə yerinə yetirirlər. Bu iş forması şagirdlərə daha yaxından əməkdaşlıq etməyə və ünsiyyət qurmağa, məsuliyyəti bölüşməyə optimal imkan yaradır. Bu zaman şagirdlər dərs prosesində iki-iki işləyib, təlim tapşırıqlarının yerinə yetirilməsində birgə fəaliyyət göstərirlər. Bu, onlara bir-birini daha yaxşı başa düşməyə, məsuliyyətlərini dərk etməyə imkan yaradır. Bu zaman onlar qarşıya qoyulan suala cavab tapmaq üçün bir-birinə kömək edir, cavablarını qiymətləndirirlər.

Şagirdlər cüt-cüt işləyərək verilmiş tapşırığın yerinə yetirilməsində fikir mübadiləsi aparırlar. Həmin prosesdə cütlər öz mövqelərini müqayisə edir və əlaqələndirirlər. Müəllim cütlərlə iş formasından istifadə etməklə sinfin bütün şagirdlərinin dərsin başlıca məqsədinin həyata keçirilməsində fəal iştirakını təmin etmiş olur.

Cütlərlə iş müəllimdən xüsusi bacarıq tələb edir. Müəllim öz şagirdlərinin potensialına dərinlən bələd olmalı, onların psixoloji durumlarını, bir-biri ilə uyğunlaşma dərəcələrini nəzərdən qaçırmamalıdır.

Fərdi iş forması şagirdin fəaliyyətini izləmək, potensial imkanlarını müəyyənləşdirmək və inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Bu iş forması şagirdin sərbəst düşünməsi üçün real imkanlar yaradır.

Təlim prosesində fərdi iş hər bir şagirdin maraq və meyllərini nəzərə almağa, onların hər biri ilə gücətan səviyyədə iş aparmağa imkan verir. Müəllim şagirdlə iki səbəbdən fərdi şəkildə işləyə bilər. Birinci səbəb şagirdin digər şagirdlərdən üstün qavramaya malik olması, ikinci səbəb isə onun digərlərinə nisbətən mənimsəməkdə çətinlik çəkməsidir.

Müasir təlim zamanı müxtəlif iş formalarının tətbiq edilməsi təlim prosesinin xarakterini kəskin şəkildə dəyişdirir və şagirdin inkişafında böyük rol oynayır.

Qrup işinin təşkili təlim prosesində şagirdin idrak fəaliyyətinin formalaşdırılması, təlimin diferensial təşkili, geniş həcmdə məlumatın qavranılması, ünsiyyət və əməkdaşlıq vərdislərinin formalaşdırılması və s. məqsədlərin səmərəli şəkildə reallaşdırılmasını təmin edir.

Təcrübə göstərir ki, fəal təlimdə fərdi iş, cütlərlə iş, qruplarla iş və kollektivlə iş formalarının hər birindən düzgün istifadə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, təlim prosesinə getdikcə daha çox nüfuz edən interaktiv iş formaları mahiyyət etibarilə humanist, demokratik səciyyəlidir. Bu formalarla təşkil olunan məşğələlərdə bilik və bacarıqların mənimsənilməsi zamanı müəllim və şagird eyni hüquqlara malik tərəfdaş kimi çıxış edirlər.

İnteraktiv iş formaları ilə keçilən dərs elə təşkil olunmalıdır ki, problem xarakteri daşsın, məktəblilər həmin problemin həllini tələb edən tədqiqata cəlb edilsinlər və yeni biliyin fəal, müstəqil şəkildə əldə edilməsi təmin olunsun.

Qrup üzrə iş təşkil edilərkən sinifdəki şagirdlər 3-6 nəfərdən ibarət qruplara ayrılır. Bu iş forması şagirdlərə birgə fəaliyyət göstərməyi, problemləri birgə həll etməyi öyrədir. Eyni zamanda hər bir şagirdin öyrənmə prosesinə cəlb olunmasına, öz fikrini sərbəst söyləməyi, başqalarının rəyinə hörmətə yanaşmağı, fərqli fikrə dözümlü olmağı, fərdin və qrupun marağını uzlaşdırmağı bacaran şəxsiyyət kimi formalaşmasına imkan verir.

Müəllim ədəbiyyat dərslərində sinifdən xaric iş elementlərinə, sərbəst rəy mübadiləsinə geniş yer verməli, həmin dərslərin şagirdlərin müstəqil mütaliəsi ilə

proqram materialları üzrə dərslər arasında «körpüyə» çevrilməsinə nail olmalıdır. Sinifdən xaric işin müxtəlif formalarından- disput, poeziya və nəsr beşdəqiqəlikləri, müsabiqələr, ədəbi səhnələşdirmələr və ekskursiyalardan istifadə bu baxımdan faydalıdır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, artıq təlim prosesinə getdikcə daha çox nüfuz edən interaktiv metodlar mahiyyət etibarilə humanist, demokratik səciyyəlidir, bu metodlarla keçilən məşğələlərdə bilik və bacarıqların mənimsənilməsi prosesində müəllim və şagird tərəfdaş kimi çıxış edirlər. Odur ki, ədəbiyyat dərslərində bədii əsərlərin öyrədilməsi demokratik, humanist mühitdə həyata keçirilməlidir.

Ədəbiyyat dərslərində əqli hücum, söz assosiasiyaları, diskussiya, debatlar, layihələr, rollu oyun, BİBÖ, Venn diaqramı, şaxələndirmə, auksion, fasilələrlə oxu, pronozlaşdırılmış oxu kimi interaktiv metodlar və priomlardan istifadə etmək daha məqsədəuyğundur.

Əqli hücum

Bu metoda pedaqoji ədəbiyyatda “beyin həmləsi”, “beyində fırtına” da deyilir. Dərsdə qısa müddət ərzində şagirdlərin öyrənilən mövzu, problemin həlli yolları ilə əlaqədar müxtəlif ideyaları irəli sürməsi şəklində özünü göstərir.

Əqli hücum şagirdlərin yeni mövzu üzrə biliklərini tez bir vaxtda üzə çıxarmağa, onlarda müzakirə olunan məsələyə maraq oyatmağa imkan verir. Bu metodun tətbiqi şagirdləri fəallaşdırır, verilən suala tez və düzgün cavab tapmağa, müxtəlif ideyalar irəli sürməyə həvəs və inam yaradır.

Əqli hücum tətbiq edilərkən müəllim həll olunmalı problemi elan edir. Sual lövhəyə yazılır və ya şifahi şəkildə verilir. Əqli hücum zamanı yeni mövzu ilə əlaqədar hər hansı bir fikrin, ifadənin tamamlanması üçün mümkün variantların müəyyənləşdirməsi üzrə tapşırıqın verilməsi də məqsədəuyğundur.

Müəllim mümkün qədər çox şagirdin fikir söyləməsinə nail olmalıdır. Şagirdlər vaxt itirmədən problemlə bağlı yığcam şəkildə müxtəlif ideyalar, təkliflər irəli sürürlər. Söylənilən bütün mülahizələr heç bir şərh verilmədən, tənqidi münasibət bildirilmədən

lövhdə qeyd olunur. Sonra təhlil, müzakirə mərhələsi gəlir. Müxtəlif ideyalar qiymətləndirilir, lehinə və əleyhinə fikirlər söylənilir. Şagirdlər müzakirə olunan problemin həlli üçün faydalı hesab etdikləri ideyaları seçirlər.

Əqli hücum şagirdləri fəallaşdırmaqla bərabər, fikri yığıcam və dəqiq ifadə etmək, sinifdə bir-birini dinləmək bacarığının aşılmasına, mövzunun öyrənilməsinə yeni yanaşmaların meydana çıxmasına səbəb olur.

Məsələn, M.İbrahimbəyovun «Püstə ağacı» əsəri üzrə dərstdə müəllim əqli hücum metodundan istifadə edərək şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edə bilər:

- Müharibə nə deməkdir?
- Müharibə insan həyatında necə iz buraxır?

Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra onlara müzakirə üçün belə bir sual verilir:

- Müharibədə hamının əməl etməli olduğu qaydalar varmı?

Əqli hücum metodunun bu şəkildə tətbiqi dərstdə qarşıya qoyulan məqsədlə bağlı müxtəlif ideyaların yaranmasına, irəli sürülməsinə imkan verir.

Diskussiya

Diskussiya ədəbiyyat dərslərində mövzudan, əsərdən irəli gələn problemi həll etmək, müəyyən məqsədə çatmaq üçün ideyalar, mülahizələr, rəylərin məqsədyönlü və müəyyən məcraya salınmış mübadiləsi məqsədilə təşkil edilir. Öz həllini gözləyən problemin, məsələnin məğzini müəllim şagirdlərə aydın, anlaşılıq şəkildə çatdırır. Məktəblilər problemin həlli prosesinə qoşularaq əvvəl qazanılmış biliklərdən yaradıcı şəkildə bəhrələnir, onları yeni situasiyada tətbiq edir, axtarış xarakterli fəaliyyət göstərirlər. Problem qruplarda və ya bütün şagirdlərlə kollektiv şəkildə müzakirə edilə bilər.

Diskussiya zamanı şagirdlər müzakirə olunan məsələ barədə fikirlərini söyləyir, münasibət bildirir, öz hökmlərini əsaslandırır, problemi həll etməyi öyrənirlər. Məktəblilərdə diskussiya mədəniyyəti - danışmaq, dinləmək, fərqli fikrə dözümlü münasibətbildirmək bacarığı formalaşdırılır. Diskussiya tərəflər arasında mübahisə, müzakirə, rəy mübadiləsi ilə müşayiət olunur.

Söz assosiasiyaları

Söz assosiasiyaları dərsin əvvəlində, sonunda, şifahi və yazılı formada tətbiq edilə bilər. Mövzunun öyrənilməsinin əvvəlində söz assosiasiyalarının tətbiqi məktəblilərin bu

məsələ barədə biliklərini müəyyənləşdirmək məqsədi izləyir. Dərsin sonunda isə söz assosiasiyaları vasitəsilə şagirdlərin artıq mənimsəmiş olduğu yeni biliklər üzə çıxarılır.

Bu məqsədlə mövzu ilə bağlı əsas söz (sözlər) lövhəyə yazılır. Şagirdlərə tapşırılır ki, həmin sözün onlarda yaratdığı assosiasiyaları (bu sözü eşitdikdə, gördükdə ağıllarına gələn digər sözləri) desinlər və ya dəftərə yazsınlar.

Şagirdlərin bir-iki dəqiqə ərzində mövzu üzrə əsas sözlə bağlı söylədiyi (dəftərə yazdığı) sözlər lövhədə qeyd edirlər. Bu sözlər əlaqələndirilmək, ümumiləşdirilməklə yeni mövzunun əsas məqsədləri ilə bağlı fikir, ideya formalaşdırılır. Həmin ideya, fikir əsasında yeni materialın öyrənilməsinə başlanılır.

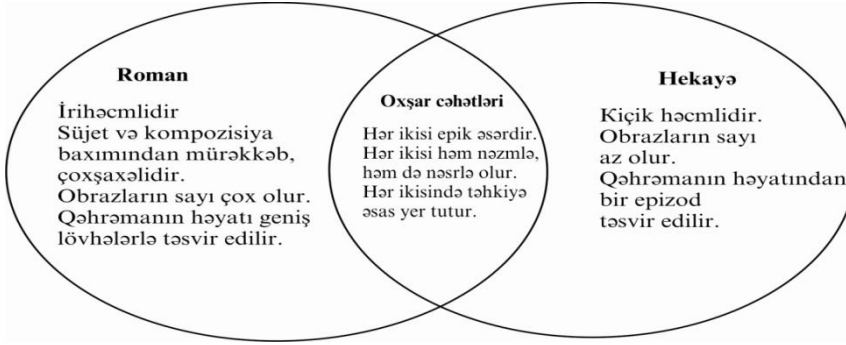
Məsələn, 6-cı sinifdə sinifdən xaric oxu dərində “Dünya mənim, dünya sənin” kitabındakı «Mənə qaçqın deməyin» mətni üzrə dərs zamanı lövhəyə «qaçqın» sözü yazılır. Şagirdlər həmin sözlə əlaqəli digər sözləri (didərgin, köçkün, ölüm, xəstəlik, yurdsuz-yuvasız, köməyə ehtiyacı olan, mərhəmət və s.) tapırlar. Şagirdlərin cavablarını ümumiləşdirərək müəllim qaçqın sözünün mənasını izah edir. Şagirdlər dərs vəsaitindəki qaçqınlar haqqında əlavə məlumatla tanış edilir.

Dərsin sonunda hər şagird mövzu üzrə düşündüyünü, gəldiyi nəticəni bir sözlə (əsas sözlə) ifadə edir.

Venn diaqramı

Venn diaqramından öyrənilən əsərləri, nəzəri anlayışları, ədəbi qəhrəmanları və s. müqayisə etmək, onların oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə istifadə olunur. Bu zaman şagirdlərin əvvəl mənimsəmiş olduğu biliklər aktuallaşdırılır, qiymətləndirmə bacarığı formalaşdırılır. Müqayisə aparmaq üçün kəsişən dairələr çəkilir, hər dairədə müqayisə olunan əsərlər, məsələlər qeyd edilir. Şagirdlərə nəyin müqayisə olunacağı və dairələrdə oxşar və fərqli cəhətlərin necə qeyd olunacağı başa salınır. Fərqli cəhətlər sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətlər kəsişmə dairəsində qeyd olunur. Müqayisə nəticəsində şagirdlər ümumiləşdirmə aparırlar.

Venn diaqramı üzrə iş cütlərlə, qruplarla, bütün siniflə aparıla bilər. Məktəblilər müqayisə olunan əsərlər, məsələlər barədə məlumatlı, bilikli olmalıdır.

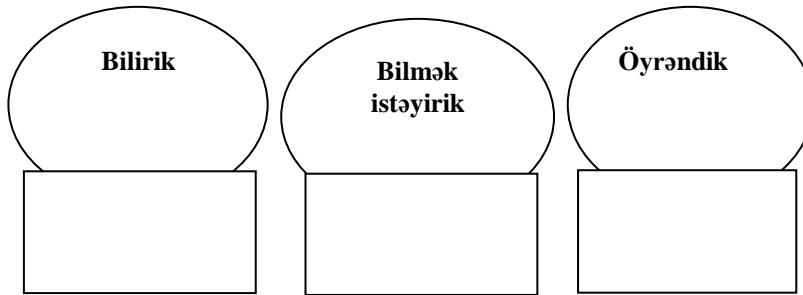

BİBÖ

BİBÖ (bilirik, bilmək istəyirik, öyrəndik) şagirdlərin əvvəlki biliyi, təcrübəsi ilə yeni biliklər arasında əlaqə yaratmağa imkan verir, mövzu, problem barədə düşünməsini stimullaşdırır.

Şagirdlərə BİBÖ-nün mahiyyəti və məzmunu haqqında məlumat verilir, hansı mövzular üzrə əlaqə yaradılacağı müəyyənləşdirilir.

Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl qurur və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: “Bilirik”, “Bilmək istəyirik”, “öyrəndik”.

Şagirdlər mövzu üzrə əvvəl mənimsəmiş olduğu bilikləri bir daha nəzərdən keçirir və öyrənmək, cavabını tapmaq istədiyi məsələləri, sualları müəyyənləşdirir. Bu məqsədlə müəllim özü və ya şagirdlər cütlər, qruplar halında mətni oxuyur.

Cütlər və ya qruplar mövzu barəsində əvvəlki biliklərinə dair qeydlər aparırlar. Mətn oxunduqdan sonra müəllim ikinci sütundakı suallara qayıdır, əgər mətndə sualların cavabları verilərsə, onları üçüncü sütunda qeyd etməyi tapşırır.

Şagirdlərin qeydləri dinlənilir, məqsədəuyğun sayılan cavablar müvafiq sütunda qeyd

edilir. Şagirdlər əvvəlki biliklərini (birinci sütunda qeyd edilənləri) yeni öyrəndikləri biliklərlə (yeni öyrənilənlər sütunundakı məlumatla) müqayisə edir, nəticə çıxarırlar.

Debatlar

Debat fransız sözü (debats) olub müəyyən məsələ, problem üzrə fikir mübadiləsi mənasında işlənir. Debat zamanı mübahisə edən, müzakirə aparan tərəflər bir-birlərini deyil, üçüncü tərəfi (dinləyicini, tamaşaçını) inandırmağa, ona təsir göstərməyə çalışır. Debatda çıxış edən hər iki tərəfin qarşısında duran başlıca vəzifə öz mövqeyini əsaslandırmaq, haqlı olduğunu sübut etməkdir. Bunun üçün ilk növbədə inandırıcı dəlillər tapılması, əks tərəfin irəli sürdüyü dəlillərə tənqidi yanaşılması, onların əsaslandırılmış şəkildə təkzib edilməsi zəruridir.

Bu zaman üçüncü tərəf - dinləyici onu daha çox inandıran tərəfin mövqeyini qəbul edir, öz seçimində ona üstünlük verir. Debatlar üçün seçilən mövzu aktual, maraqlı olmalı, çıxış edənlər fakt və sübutlarla danışmalı, müxtəlif səciyyəli suallardan istifadə etməli, özlərinin inandırmaq məharətini göstərməlidir.

Layihələr

Layihələr məktəblilərin seçilmiş mövzuda müəyyən vaxt ərzində müstəqil şəkildə tədqiqat aparmasını nəzərdə tutur. Şagirdlər müəllimin təklif etdiyi mövzular, problemlərdən özləri istədikləri mövzunu, problemi tədqiqat üçün seçirlər.

Layihə üzərində işin vaxtı dəqiqləşdirilir, şagirdlərə tövsiyələr, məsləhətlər verilir. Məsələn, müharibə mövzusunda əsərlərin tədrisi zamanı şagirdlərə düşmənlə döyüşdə əsir düşmüş insanlarla ailə üzvləri arasında əlaqə yaradılmasına dair, müharibə zamanı döyüşən tərəfləri beynəlxalq humanitar hüquqa əməl etməyə vadar edən təkliflərdən ibarət layihə işləyib hazırlamaq təklif oluna bilər.

Layihələr şagirdlərin biliklərə müstəqil yiyələnməsində, tədqiqatçılıq bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Layihə üzərində iş şagirdə ədəbiyyat dərslərində keçilən mövzuları həyatla əlaqələndirməyə, hadisələrin mahiyyətini, ilk baxışda gözə görünməyən tərəflərini anlamağa imkan verir, əlavə ədəbiyyatdan istifadə etməyi öyrədir. Şagirdlər öz tədqiqatlarının nəticələrini, təkliflərini təqdim və müdafiə etmək bacarığına

viy l nirl r.

Auksion

Auksion əsərin, nəzəri anlayışın x susiy tl rini öyrənmək, mövzu üzrə əvvəlki bilikləri müəyyənləşdirmək, qiymətləndirmə bacarığını inkişaf etdirməyə imkan verir.

Şagirdlər öyrənilən əsərin, nəzəri anlayışın x susiy tl rini ardıcıl şəkildə söyləyir, hər bir fikirdən sonra müəllim   d k sayır: “Bir, iki...”. Bu zaman bařqa řagird dərhal yeni fikir söyləyə bilər. Sonuncu fikir söyləyən qalib sayılır.

M: Q z lin x susiy tl rini deyin.

Ş: - Şeirdir.

- Klassik řeir janrıdır.
- Aa, ba, ca, da, ea ř klind  qafiy l nir.
- Son beytdə řairin təxəllüsü verilir.
- Daha çox 5-10 beytdən ibarət olur.
- Beytl r ř klind dir.

M: “Beytl r ř klind dir” bir, “Beytl r ř klind dir” iki...

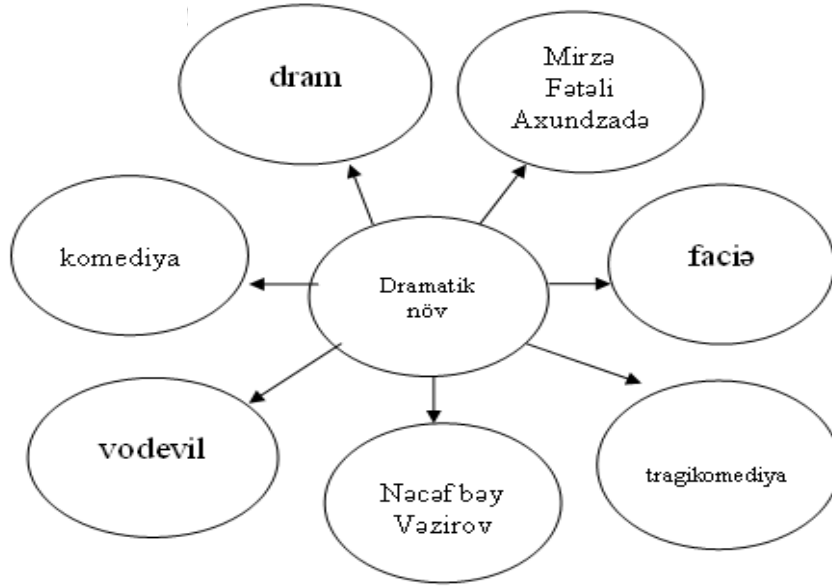
Ş: Lirik  s rdir.

Şax l ndirm  (klaster)

Şax l ndirm  vasitəsilə řagirdl r mövzu haqqında d ř nm y , mövzuya, əsas anlayışa aid söz assosiasiyaları tapmağa sövq edilir. Şagirdlərin mövzu ilə baęlı əvvəlki bilikləri nəzərdən keçirilir, yeni assosiasiyalar yaradılır, biliklər sistemləşdirilir, söz ehtiyatı zənginləşdirilir.

Bu məqsədlə řagirdl r  tanış olan mövzu ilə baęlı əsas söz və ya ifadələr lövhəyə yazılır. Şagirdlər bu anlayışla əlaqədar söz və ya ifadələri söyləyirlər.  sas sözdən bařlayaraq hər növbəti söz əlaqəli olan digər sözlə xətlərlə birləşdirilir. Vaxt bitəndən sonra alınan řax l ndirm  müzakirə edilir, ümumiləşdirmə aparılır.

Bu üsuldan mövzunun öyrənilməsinin əvvəlində řagirdl rin bu haqda n  bildiklərini aydınlařdırmaq, həm də dərsin sonunda təzə n  öyrəndiklərini ařkara çıxarmaq məqsədi ilə istifadə edilə bilər.

Anlayışın müəyyənləşdirilməsi (çıxarılması)

Anlayışın müəyyənləşdirilməsi mövzu ilə bağlı yeni anlayışların şagirdlər tərəfindən müəyyənləşdirilməsi məqsədilə oyun, tapmacanın cavabının tapılması formasında həyata keçirilir. Yeni anlayışın düzgün müəyyənləşdirilməsi üçün şagirdlər fəallıq göstərir, məntiqi nəticə çıxarmağı öyrənirlər.

Üzərində sual işarəsi, arxasında isə müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulan anlayışı ifadə edən söz yazılmış kartoçka (dairəvi kəsilmiş kağız) lövhədə asılır. Altında həmin anlayışın xüsusiyyətini əks etdirən bir söz yazılır. Şagirdlər həmin sözə əsaslanmaqla anlayışı müəyyənləşdirirlər. Anlayışı bir sözə əsasən müəyyənləşdirmək mümkün olmasa, ona məxsus digər xüsusiyyəti əks etdirən ikinci söz yazmaq olar.

Rollu oyun

Rollu oyunun mahiyyəti hər hansı bir problemə müxtəlif mövqedən yanaşmalardan ibarətdir. Şagirdlər (qruplar) müxtəlif rolları öz üzərlərinə götürür və hər hansı bir hadisəni fərqli mövqelərdən qiymətləndirirlər.

Bu metod şagirdlərin yalnız birbaşa təcrübəsindən deyil, həm də təqlid edilmiş təcrübədən öyrənə bilməsinə əsaslanır. Təqlid fəaliyyət və hadisələrin bərpa etməklə yaradılmasıdır. Əsas məqsəd şagirdlərə fərqli fikir, maraq və motivasiyaları olan həmyaşıdlarını başa düşməkdə kömək etmək üçün tanış olmayan şərait yaratmaqdan

ibarətdir. Bu baxımdan rollu oyunlar şagirdlərə özləri və ətrafdakılar haqqında məlumat əldə etməyə, problemə digər adamın gözü ilə baxmağa, vərdiş halını almış stereotiplərdən uzaqlaşmağa və yeni davranış modellərinə yiyələnməyə imkan verir.

Ədəbiyyat dərslərində dramatik əsərlərin, təmsillərin tədrisində rollu oyunlardan (rollar üzrə oxu, səhnələşdirmələr) istifadə səmərəlidir. İnteraktiv təlimdə təqdimatlardan istifadə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məktəblilər tədqiq etdikləri məsələ barədə əldə olunan nəticələri sinif qarşısında müxtəlif formalarda (çıxış, yazı işi, rollar üzrə oyun və s.) təqdim edirlər.

Təqdimat zamanı şagird problemin mahiyyəti ilə bağlı fikirlərini aydın, səlis şəkildə çatdırmalıdır. Mövzu, problem dəqiq şərh edilməli, informasiya-kommunikasiya vasitələri, illüstrasiyalar, fotosəkillər, musiqidən məharətlə istifadə olunmalıdır.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, fəal təlimə məxsus metodlar dərsin keyfiyyətinin artırılmasının güclü vasitəsi ola bilər. Bu yanaşma dərsi daha maraqlı və cəlbedici edir. Fəal təlim həm məzmunun öyrənilməsinin, həm təhlilin, həm də qazanılmış biliklərin tətbiqinin səmərəliliyini artırır və şagirdlərin dərk etmə fəaliyyətini daha da gücləndirir.

Standartlar nəticəyönümlü və şagirdyönümlü olduğundan onların reallaşdırılmasında fəal təlim metodlarından istifadə edilməsi qaçılmazdır. Çünki fəal təlim şagirdlərin idrak fəaliyyətinə əsaslanan və təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilən təlimi nəzərdə tutur.

Fəal təlim müasir şəraitdə pedaqoji prosesin təşkilinə yeni yanaşmadır. Belə yanaşma şagirdlərin təkə yaddaşının yeni biliklərlə zənginləşməsinə deyil, həm də təfəkkürün inkişafına, mühüm bacarıq və vərdişlərin formalaşmasına imkan yaradır. Bu zaman şagirdlər açıq sual vermək, problemləri araşdırmaq, tədqiqat aparmaq və müzakirə etmək imkanı qazanırlar. Onlar təlim materiallarının mənimsənilməsi prosesində fakt və hadisələrin səbəb nəticə əlaqələrini, qanunauyğunluqlarını aşkar etməyi, nəticə çıxarmağı, ümumiləşdirmələr aparmağı öyrənirlər.

Beləliklə, şagirdlər həm tədris, həm də sosial xarakterli problemlərin müstəqil həllinə cəlb olunur, müxtəlif informasiya mənbələrindən istifadə edir, istifadə edir, bilik və bacarıqlarını sistemli şəkildə artırırırlar.

Fəal təlim metodlarının xarakterik xüsusiyyətləri:

1. Diqqət ilk növbədə şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılmasına yönəldilir.
2. Müəllim təlim fəaliyyətinin əlaqələndiricisi, şagirdlərin məsləhətçisi və köməkçisi kimi çıxış edir.
3. Problemin həlli prosesində şagirdlər fəal tədqiqatçı olur.
4. Bilik və bacarıqlar şagirdlər tərəfindən müstəqil əldə edilir.
5. Müəllim-şagird, şagird-şagird arasında əməkdaşlıq üçün şərait yaranır.
6. Dərsin integrativ təşkilinə üstünlük verilir.
7. Qeyri-standart dərslərin təşkilinə geniş yer verilir.

Fəal dərslərin ümumi quruluşu:

Dərsin I mərhələsi: Motivasiya, problemin qoyuluşu.

Fəal/interaktiv təlimə məxsus dərslərdə sifin təşkili, ev tapşırığının yoxlanılması fərqli məzmun və formada həyata keçirilir. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların, müzakirələrin dinlənilməsi, müzakirə, müsahibə və s. tətbiqi ilə müəyyənləşdirilir. Bu istiqamətdə aparılan işin “motivasiya, problemin qoyuluşu” mərhələsi ilə qovuşmasına təbii baxmaq lazımdır. “Sifin təşkili”, “ev tapşırığının yoxlanılması” ayrıca mərhələ kimi də göstərilə bilər.

Hər hansı tədqiqat ilk növbədə problemin müəyyənləşdirilməsi tələb edir. Əsl problem isə həmişə çoxsaylı fərziyələr, ehtimallar doğurur və bunları yoxlamaq üçün ilk növbədə tədqiqat sualı formalaşdırılmalıdır. Məhz tədqiqat sualı yeni biliklərin kəşfinə aparır, bələdçi rolunu oynayır.

Motivasiya qismində ortaya gətirilmiş problem və onun həlli tələbatı fəal dərslərdə tənqidi prosesini işləməyə sövq edən və şagirdlərin idrak fəallığını artıran amil kimi çıxış edir.

Motivasiyanın uğurlu alınması üçün aşağıdakı şərtlərə əməl olunması tövsiyə edilir:

- motivasiya üçün seçilən material maraqlı olmalı;
- fərziyələri yoxlamaq, tədqiqat aparmaq və yaradıcılıq üçün imkan verməli;
- müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verməli, fərziyələri irəli sürərkən onları - həvəsləndirməli;
- tədqiqat sualı təlim standartlarına əsasən müəyyənləşdirilməli və dərslərin məqsədinə yönəldilməlidir.

Dərsin II mərhələsi: Tədqiqatın aparılması:

Problemin həlli üzrə irəli sürülən fərziyələri təsdiq və ya təkzib edən, habelə qoyulan tədqiqat sualına cavab verməyə kömək edə biləcək faktları tapmaq zərurəti ortaya çıxır. Buna irəli sürülmüş problemin həllinə şagirdləri məqsədyönlü şəkildə aparan, özündə yeni informasiyanı və yeni sualları daşıyan müxtəlif çalışmalar kömək etməlidir. Məhz yeni faktların öyrənilməsi və bu suallara cavabların tapılması şagirdlərə düşünmək və yeni bilikləri kəşf etmək üçün münasib şərait yaradır.

Tədqiqat müxtəlif formalarda: bütün siniflə birgə, qruplarda, cütlük şəklində və fərdi şəkildə aparıla bilər. Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı təqdimat formasında ümumiləşdirilməlidir:

- esselər, sxemlər, cədvəllər, qrafiklər;
- illustrasiyalar, xəritə və kontur xəritələr;
- maketlər, modellər, rəmlər;
- layihələr, referatlar, krossvordlar və s.

Dərsin III mərhələsi: İnformasiya mübadiləsi.

Bu mərhələ pedaqoji ədəbiyyatda “qazanılmış biliklərin mübadiləsi” kimi də adlandırılır. Bu mərhələdə iştirakçılar tədqiqatın gedişində əldə etdikləri informasiyaların mübadiləsini aparırlar. Qoyulmuş suallara cavab tapmaq zərurəti tədqiqatın bütün iştirakçılarını bir-birinin təqdimatını diqqətli dinləməyə sövq edir. Məhz bu mərhələdə yeni bir tələbat - yeni bilikləri qaydaya salmaq, sistemləşdirmək, müəyyən bir nəticəyə gəlmək üçün tədqiqat sualına cavab tapmaq zərurəti yaranır.

Dərsin IV mərhələsi: İnformasiyaların müzakirəsi və təşkili.

Bu mərhələ pedaqoji ədəbiyyatda “qazanılmış biliklərin müzakirəsi və formalaşdırılması” kimi də adlandırılır. Bu, ən mürəkkəb mərhələdir və bütün bilik, bacarıq və vərdişlərin, təfəkkürün müxtəlif növlərinin (məntiqi, tənqidi, yaradıcı) səfərbərliyini tələb edir. Fasilitasiya əsasında (yönəldici, köməkçi suallardan istifadə etməklə) əldə edilmiş faktların məqsədyönlüyü müzakirəsinə və onların təşkilinə kömək edir. İnformasiyaların təşkili bütün faktlar əsasında əlaqələrin aşkara çıxarılmasına və onların sistemləşdirilməsinə yönəldilir. Nəticədə mövcud tədqiqat sualına cavabın cizgiləri

aydın seçilməyə başlayır. Məlumat sxem, qrafik, cəbvl, təsnifat formasında təşkil oluna bilər.

Dərsin V mərhələsi: Nəticə, ümumiləşdirmə.

Beləliklə, yeni biliyin kəşfi yolunda son addımı atmaq: konkret nəticəyə gəlmək və ümumiləşdirməni aparmaq işi qalır. Bunun üçün şagird qazandığı bilikləri ümumiləşdirməli, həm də gəldiyi nəticəni irəli sürülmüş fərziyyələrlə tutuşdurmalıdır. Bu çox mühüm məqamdır. Dərsin kuliminasiyasının isə bilikləri özləri kəşf etdikləri üçün şagirdlərin duyduqları bənzərsiz sevinc və məmnuniyyət hissi təşkil edir.

Dərsin VI mərhələsi: Yaradıcı tətbiqetmə.

Biliyin mənimsənilməsinin başlıca meyarı onun yaradıcı tətbiqidir. Yaradıcı tətbiqetmə biliyi möhkəmləndirir, onun praktik əhəmiyyətini nümayiş etdirir. Buna görə müəllim imkan daxilində şagirdlərə təklif edə bilər ki, onlar müəyyən məsələlərin həlli üçün, yaxud hansısa yeni suala cavab tapmaq üçün, qazanılmış bilikləri tətbiq etməyə çalışsın. Son nəticədə yaxşı olar ki, şagirdlərə kəşf etdikləri bilikləri yaradıcı tətbiq etmələri üçün çalışmalar verilsin, məhz o halda həmin bilik həmişəlik onların şüurunda həkk oluna bilər. Bu mərhələ vaxt etibarını ilə yalnız bir akademik dərsə məhdudlaşdırılmaya da bilər, onun həyata keçirilməsi sonrakı dərslərdə də mümkündür.

Dərsin VII mərhələsi: Qiymətləndirmə və refleksiya.

Qiymətləndirmə istənilən prosesin təkmilləşdirilməsini təmin edən bir prosesdir. Şagirdlərin təlim fəaliyyətini qiymətləndirmə və refleksiya prosesləri onların öz səhvlərini və nailiyyətlərini aşkar etməyə, uğur qazanmalarına nələrin mane olduğunu və nələrin kömək etdiyini müəyyənləşdirməyə xidmət etməlidir.

Buna görə, dərs başa çatdıqdan sonra mərhələnin, yaxud təlimi işin birinin qiymətləndirilməsini və refleksiyasını həyata keçirmək məqsədə uyğundur. Bəzən qiymətləndirmə və refleksiyanı dərsin müxtəlif mərhələlərində reallaşdırmaq olar, bu, təlim prosesinin daha uğurla keçməsinə kömək edir.

Şagirdlərin işinin səmərəlik dərəcəsi həm kəmiyyət, həm də keyfiyyətə qiymətləndirilə bilər. Bu, müxtəlif üsul və formalarda həyata keçirilir. Lakin unudulmamalıdır ki, qiymətləndirmə ilk növbədə şagird üçün özünü qiymətləndirmə və özünə nəzarət vasitəsi rolunu oynamalıdır.

Aşağıda qeyd olunanlar fəal dərslərin quruluşunu sistemli şəkildə qavramaq üçün əhəmiyyətlidir:

- motivasiya (problemin qoyuluşu, tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi);
- tədqiqatın aparılması (tədqiqat sualına cavab tapmaq üçün araşdırmanın aparılması);
- informasiya mübadiləsi (informasiya və tədqiqatların təqdimatı);
- informasiyanın müzakirəsi və təşkili (informasiyanın müzakirəsi, müxtəlif faktlar əsasında əlaqənin tapılması, onların təsnifatı);
- nəticələr və ümumiləşdirmə (ümumiləşdirmə və nəticənin fərziyələrlə müqayisəsi, tədqiqat sualına cavab);
- yaradıcı tətbiqetmə (yeni şəraitdə tətbiqetmə, praktik məsələlərin həlli)
- özünüqiymətləndirmə və refleksiya (şəxsi fəaliyyətin inikasını və qiymətləndirilməsi).

Qiymətləndirmə - şagirdlərin təlimdəki nailiyyətlərinin dəyərləndirilməsi prosesidir. Bu konkret meyarlar üzrə aparılmalıdır. Müəllim şagirdləri əvvəlcədən bu meyarlarla tanış etməlidir.

Refleksiya - Artıq başa çatmış prosesin şüurda inkasıdır. Təlim prosesinin refleksiya biliklərinin mənimsənilməsinin bütün mərhələlərini təhlil etməyə və dərinlən başa düşməyə imkan verən başlıca mexanizmlərdən biridir. Refleksiyanı həyata keçirmək üçün şagirdlərə onları yeni biliyin kəşfinə gətirib çıxarmış təlim hərəkətlərinin alqoritmini izləməyə kömək edən bir neçə sual vermək kifayətdir. Nəticədə şagird apardığı tədqiqatın əsas mərhələlərini və komponentlərini, nəailiyyət qazanmaq üçün mühüm rol oynamış amilləri dərk edir, fəaliyyətinin əsas mərhələlərini bir daha nəzərdən keçirir.

2.3. Müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına dair nümunələr

Müəllimin planlaşdırma bacarığı onun fəaliyyətinin səmərəliliyinə əhəmiyyətli təsir edir. O, dərs dediyi fənn üzrə bütün mərhələləri aydın təsəvvür etməli, onlara aid perspektiv və gündəlik plan hazırlamağı bacarmalıdır.

Perspektiv planın hazırlanma ardıcılığı aşağıdakı kimidir:

1. Tədris ediləcək tədris vahidlərini məzmun standartlarına əsasən müəyyən etmək.
2. Tədris vahidlərinin ardıcılığını müəyyənləşdirmə.
3. Hər tədris vahidi üçün düzgün vaxt bölgüsü aparmaq.
4. Vəsait, dərslik və digər materiallarıdiqqət mərkəzində saxlama.

Ümumi orta təhsil pilləsi üçün perspektiv planlaşdırma nümunəsi

V sinif

Standart	Tədris vahidi	Mövzu	İntegrasiya	Resurslar	Saat
1.2.1., 2.1.1., 2.1.2., 2.2.1.	Şifahi xalq ədəbiyyatı inciləri	Bədii ədəbiyyat söz sənətidir	A.d. 2.2.1., 2.2.3. Az.tar. 1.2.1 Mus. 2.2.1.	Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri	1
1.1.1., 1.1.3., 1.1.4., 2.1.1., 2.1.2.		“Ana maral” əfsanəsi. Məzmun üzrə iş	A.d. 1.2.2. 1.2.4.,2.1.1.. Az.tar. 1.2.1. İnf. 3.3.2.	DVD disk, əfsanələr kitabı, lüğət	1
1.2.2., 1.2.4., 2.2.1., 3.1.1.		“Ana maral” əfsanəsi. Təhlili	A.d. 2.1.2.,2.2.1., 2.2.3., 3.1.3. Az.tar. 1.2.1. H.b. 3.2.1.	İş vərəqi	1
1.1.2., 2.2.1.		“Ana maral” əfsanəsi. İfadəli oxusu.	A.d. 2.2.3., 3.1.2. H.b. 3.2.2	Şəkillər	1
3.1.1., 3.1.2		İnşa yazmağı öyrənilik	A.d. 3.1.2. Az.tar. 5.1.2.	Lüğət	1
1.1.1., 1.1.3., 1.1.4., 2.1.2.		“Xalq öz vətəni necə tapdı”. Məzmun üzrə iş	A.d. 1.1.2., 1.2.4., 2.2.2. İnf. 3.2.2.	DVD disk, lüğət	1
1.2.1., 1.2.4., 2.1.1., 2.1.2.		“Xalq öz vətəni necə tapdı”. Təhlili	A.d. 2.2.3., H.b. 3.2.1.	Şəkillər, iş vərəqi	1
			KSQ Qiymətləndirmə vasitəsi		

Tam orta təhsil pilləsi üçün ədəbiyyat üzrə perspektiv planlaşdırma nümunəsi

X sinif

Standart	Tədris vahidi	Mövzu	İntegrasiya	Resurslar	Saat
1.1.1.,1.2.3. 1.2.4, 2.1.1.	XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı (İlmerhələ)	Qasım bəy Zakir	A.d. 2.2.1., 2.2.3. Az.tar. 1.2.1	Əsərləri, lüğət, sorğu kitabları, lent yazıları, iş vərəqləri	1
1.1.1., 1.1.4., 1.2.1.		Mirzə Fətəli Axundzadə	A.d. 1.2.2. 1.2.4.,2.1.1.. Az.tar. 1.2.1.	Seçilmiş əsərləri,lüğət, sorğu kitabları, tamaşalardan fraqmentlər, iş vərəqləri	1
2.1.1., 1.1.2., 1.2.1.		Seyid Əziz Şirvani	A.d. 2.1.2.,2.2.1., 2.2.3., 3.1.3. Az.tar. 1.2.1.	Əsərləri, lüğət, sorğu kitabları, lent yazıları, iş vərəqləri	1
2.1.1., 2.1.2., 3.1.2.		Aşıq Ələsgər	A.d. 2.2.3., 3.1.2. H.b. 3.2.2	Seçilmiş əsərləri,lüğət, sorğu kitabları, iş vərəqləri	1
KSQ Qiymətləndirmə vasitəsi					1

Perspektiv plan nümunəsinə əsasən müəllim gündəlik plan nümunələri hazırlayır. Gündəlik plan nümunəsi hazırlayan müəllim planlaşdırma apararkən hansı təlim standartlarının reallaşdırılmasını müəyyənləşdirməli, ona uyğun təlim məqsədi, müvafiq metod və vasitələr seçilməlidir.

Fəal dərslər planında aşağıdakıların nəzərə alınması didaktik cəhətdən əhəmiyyətli hesab olunur.

1. Mövzunu planlaşdırmaq
2. Standartı müəyyənləşdirmək
3. Dərsin məqsədini müəyyənləşdirmək

4. Dərsin motivasiyasını işləyib hazırlamaq
 5. Tədqiqat sualını müəyyənləşdirmək.
 6. Aparılacaq tədqiqatın mərhələlərini planlaşdırmaq və bu zaman aşağıdakıları dəqiqləşdirmək:
 - Tədqiqat üçün tapşırıqlar;
 - İş üsulları və formaları;
 - Məlumat mənbələri.
 7. Müzakirə üçün suallar hazırlamaq.
 8. İdeyaları və alınacaq nəticələri qısaca ifadə etmək,
 9. Dərsin hər mərhələsinə sərf olunacaq vaxt müəyyənləşdirmək.
 10. Qiymətləndirmə standartlarına əsasən vəsaitlər hazırlamaq.
 11. Dərs üçün lazım olan resursları (təchizat) müəyyən etmək.
- Müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına dair gündəlik plan nümunələri:

V sinif

Standartlar: 1.1.2.,1.2.4.

Mövzu: S.Rəhimovun “Qara torpaq və sarı qızıl” hekayəsi.

Məqsəd:

- “Qara torpaq və sarı qızıl” hekayəsini obrazların xarakterinə uyğun oxuyur;
- Əsərin məzmununu şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

İnteqrasiya: H-b. 3.2.2. Mənəvi borcun əhəmiyyətini izah edir.

İş forması: fərdi və cütlərlə iş.

İş üsulları: Beyin həmləsi, suallar, müsahibə.

Resurslar: hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, atalar sözlərindən ibarət kitab.

Motivasiya: Şagirdlərə sualla müraciət olunur: Əməyin insan üçün faydası nədir? Əməklə bağlı hansı atalar sözləri bilirsiniz? Şagirdlərin diqqəti “Ata malına göz dikən oğul ac qalar” atalar sözünə çəkilir. Ata malına göz dikən oğul həyat boyu təmin oluna bilərmi? Fərqli fərziyyələr lövhəyə yazılır və deyilir: “Siz bu fikirlərdən hansının doğru olduğunu bilmək istəyirsinizsə, “Qara torpaq və sarı qızıl” hekayəsini oxumalısınız.”

Tədqiqat sualı: Hekayənin baş qəhrəmanı Qurban kişinin gecə-gündüz çalışmasının, ağır zəhmət çəkməsinin səbəbi nə idi?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlərə əsərdən verilən parçanın oxunması üçün 5 dəqiqə vaxt verilir. Sonra oxunmuş parça ilə əlaqədar aşağıdakı suallar əsasında onlarla müsahibə aparılır:

1. Oxuduğunuz parçadan nə öyrəndiniz?
2. “Qurban kişinin güzəranı ağır keçirdi” cümləsində hansı fikir ifadə olunmuşdur?
3. Qurban kişi hansı işlərdə çalışırdı?
4. Onun övladları günlərini necə keçirirdi?
5. Qurban kişini ən çox hansı fikir narahat edirdi?

Məlumat mübadiləsi: İkinci hissə eyni ilə oxudulur. Şagirdlər yeni hissə ilə bağlı sadalanan suallar əsasında cütlər şəklində fikir mübadiləsi aparır.

Məlumat müzakirəsi: Suallar əsasında şagirdlər müzakirəyə başlayır.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, insan həyatda işləməli, qurub-yaratmalıdır. Əmək insanı bərkidir, qorxmaz edir. Zəhməti ilə insanlara, vətəninə fayda verən insan öz güzəranını da yaxşılaşdırır. Yalnız tənbellər işdən qorxar.

Qiymətləndirmə: Şagirdlər özünüqiymətləndirmə vərəqləri əsasında qiymətləndirilir.

VI sinif

Standart: 1.2.4, 2.2.1, 3.1.2.

Mövzu: Abbas Səhhətin “Vətən” şeirinin təhlili.

Məqsəd:

- “Vətən” şeirinin ideyasını izah edir;
- Şeir barədə sərbəst fikir söyləyir.
- Vətən mövzusu ilə bağlı fikirlərini məntiqi ardıcılıqla şərh edir.

İnteqrasiya: Az-t. 3.1.1. Azərbaycan dövləti haqqında sadə biliklər nümayiş etdirir.

İş forması: kollektiv və qruplarla iş

İş üsulu: diskussiya

Resurs: A.Səhhətin əsərləri, şairin portreti, Azərbaycana dair rəsm əsərləri, xəritə, iş vərəqləri.

Motivasiya: Dünyada vətəni olmayan xalqlar varmı? Onlar harada yaşayırlar? Onların evi, məktəbi, gerbi, himni, bayrağı varmı? Başqa xalqlar belə millətlərə necə münasibət bəsləyirlər?

Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: *Vətənimiz olmasa, bizim aqibətimiz necə olar?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Hər qrup bir tapşırıq üzərində işləyir.

Vətən qrupu

“Vətənim verdi mənə nanü-nəmək”,
Vətəni, mənə, unutmaq nə demək?!”
misralarında müəllif nə demək istəyir?

El qrupu

“Saxlaram gözlərim üstə onu mən,
Ölərəm əldən əgər getsə vətən.”
misralarında müəllif nə demək istəyir?

Torpaq qrupu

“Vətən - əcdadımızın mədfənidir.
Vətən - övladımızın məskənidir.”
misralarında müəllif nə demək istəyir?

Oba qrupu

“Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa, ol şəxsə vicdan olmaz.”
misralarında müəllif nə demək istəyir?

Məlumat mübadiləsi: Qruplarda iş başa çatdıqdan sonra liderlər nəticələri təqdim edirlər.

Məlumat müzakirəsi: Şagirdlərə belə bir sualla müraciət edilir:

Sizcə, “Vətən” şeirində şairin oxucuya çatdırmaq istədiyi başlıca fikir nədən ibarətdir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Nəticədə aydınlaşır ki, vətənsiz insan yuvasız quş kimidir.

Qiymətləndirmə və refleksiya: Qrupların dərstdəki fəaliyyəti meyarlar əsasında qiymətləndirilir.

Meyarlar	Qruplar			
	Vətən	Oba	El	Torpaq
Şeir in ideyasını müəyyənləşdirir				
Fikirlərini aydın, ardıcıl şərh edir				
Müzakirələrdə fəallıq göstərir				
Vaxtdan səmərəli istifadə edir				

Ev tapşırığı: Vətən mövzusunda atalar sözləri və bayatılar öyrənmək.

VII sinif

Standart: 1.1.1, 1.1.3, 2.1.2.

Mövzu : İlyas Əfəndiyev “Xəncər” hekayəsinin məzmunu

Məqsəd:

- hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətdən istifadə etməklə aydınlaşdırır;
- hekayəni hissələrə ayırır, plan tərtib edir.
- hekayə ilə bağlı fikirlərini aydın, ardıcıl şərh edir.

İntegrasiya: Az-t. 1.3.1. Azərbaycan ərazisində yaşamış insanların həyat tərzi və məşğuliyyətində baş vermiş dəyişiklikləri müəyyənləşdirir.

İş forması: kollektiv və qrupla iş

İş üsulu: əqli hücum, fasilələrlə oxu

Resurs: əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğət.

Motivasiya: Arazı ayırdılar,

Qum ilə doyurdular.

Mən səndən ayrılmazdım,

Zülm ilə ayırdılar.

1. Araz çayı hansı xalqı bir-birindən ayırıb?
2. Cənubi Azərbaycan haqqında hansı əsərləri öyrənmisiniz?

3. Azərbaycanın ikiyə parçalanmasından sonra xalqın mücadiləsi haqqında tarixdən nəyi öyrənmişiniz?

4. Kimə azadlıq mücahidi deyilir?

Tədqiqat sualı: Vətənin müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparmasaq nə baş verər?

Fərziyyələr dinlənilir, qeydlər aparılır. Gəlin görək xalq yazıçısı İ.Əfəndiyev “Xəncər” hekayəsində təsvir etdiyi hadisələrdə qəhrəmanlar azadlıq mücadiləsində necə hərəkət edirlər. Əsərin məzmununu fasilələrlə oxu ilə öyrənəcəyik.

Tədqiqatın aparılması: Əsəri oxuyarkən şagirdlərə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırmaları tapşırılır.

Mətnin oxunması. Əsəri məzmununun öyrənilməsi fasilələrlə oxu ilə həyata keçirilir.

Birinci fasilə “Fars zabitindən təsadüfən eşitdiyi bu sözlər gənc qızın izzət-nəfsini yaralamışdı...”cümləsində edilir.

1. Xalqın bir ilə yaxın xoşbəxt yaşamasına səbəb nə idi?
2. Südabə müəllimə kim idi?
3. Südabə müəllimənin milli hissənin oyanmasına səbəb hansı hadisə oldu?

Şagirdlər suallara cavab verib oxunu davam etdirirlər.

İkinci fasilə “Oğlanın gözləri sevincdən parladi və o, xəncəri alıb otaqdan çıxdı” cümləsində edilir.

1. Bir dəfə tənəffüsdə hansı hadisə baş verdi?
2. Müəllim xəncəri oğlandan niyə aldı?
3. Xəncər oğlana nə üçün lazım idi?

Şagirdlər suallara cavab verib oxunu davam etdirirlər .

Üçüncü fasilə “Pis gündə mən onu qoyub düşmən qərargahına qaça bilmərəm!” cümləsində edilir.

1. Məşədi Tağını narahat edən nə idi?
2. Məşədi Tağı qızına nə təklif etdi?
3. Südabə müəllimə niyə atasının təklifini qəbul etmədi?

Şagirdlərin ehtimalları ilə üçüncü parçanın məzmununu müqayisə edilir. Sonrakı parça ilə bağlı ehtimallar dinlənilir.

Dördüncü fasilə “Elə bu zaman qapı döyüldü”. cümləsində edilir.

1. Məşədi Tağı qızını niyə evdən qovdu?
2. Müəllim yolda kimə rast gəldi?
3. Ana müəlliməyə nə dedi?

Şagirdlərin ehtimalları dördüncü parçanın məzmunu ilə müqayisə edilir. Sonrakı parça ilə bağlı ehtimallar dinlənir.

Beşinci fasilə “Lakin müəllim onların özünə toxunmalarına yol verməmək üçün cəld paltosunu geyib qabağa düşdü” cümləsində edilir.

1. Gələn kim idi və hansı məqsədlə gəlmişdi?
2. Müəllim uşaqlara hansı nəğməni oxutdurdu?
3. Müəllim gedəndə şagirdlərinə nə dedi?

Altıncı fasilə əsərin son cümləsində edilir.

Nəticə, ümumiləşdirmə:

Şagirdlərlə aşağıdakı suallar əsasında ümumiləşdirmə aparılır:

1. Əsərin sonunun belə bitəcəyini düşünürdünüzmü?
2. Müəllimin başına gələn hadisə sizə necə təsir etdi?
3. Əsərdə ən təsiredici epizod hansı idi?
4. Südəbə müəlliməni azadlıq mücahidi hesab etmək olarmı?

Şagirdlər hekayədən bitkin hissələr seçib ad verirlər.

Qiymətləndirmə və refleksiya: Təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığını müəyyənləşdirmək üçün meyar cədvəlindən istifadə etmək məqsədəuyğundur.

№	Səviyyələr Meyarlar	nail	əsasən nail	qismən nail	nail
		olur	olur	olur	olmur
1	Mətnə tanış olmayan sözlərin mənasını müəyyənləşdirir.				
2	Əsərin məzmunun plan əsasında yığcam nağıl edir.				
3	Əsəri hissələrə ayırır, planını tərtib edir				

Ev tapşırığı: “Azadlıq verilmir, alınır” mövzusunda fikirlərinizi yazılı ifadə edin.

VIII sinif

Standart: 1.2.2, 1.2.4, 3.1.3.

Mövzu: M.F.Axundzadənin “Sərgüzəşti-mərdi-xəsis (Hacı Qara)” əsərinin təhlili.

Məqsəd:

- obrazları nitqinə əsasən təhlil edir.
- əsərin ideyasına əsaslandırılmış münasibət bildirir.
- mühakimə xarakterli esse yazır.

İntegrasiya: Az-t. 5.1.2. Azərbaycan mədəniyyətinin müxtəlif xalqların mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqələrini izah edir.

İş forması: kollektiv və qruplarla iş.

İş üsulu: əqli hücum, müzakirə.

Resurs: əsərin məzmununa uyğun şəkillər.

Motivasiya: Simic sözünün sinonimi hansı sözdür? Kimə xəsis insan deyilir? Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: Xəsislik insanda hansı mənfi hislər yaradır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Hər qrup bir tapşırıq üzərində işləyir.

I qrupun tapşırığı	İkinci məclisdə Xudaverdi ilə Hacı Qaranın söhbətinə münasibət bildirin
II qrupun tapşırığı	Hacı Qara ilə Tükəzin söhbətinə münasibət bildirin
III qrupun tapşırığı	Sənətkar Hacı Qaranı hansı vasitələrlə ifşa edir?
IV qrupun tapşırığı	Hacı Qaranın monoloqunu təhlil edin.

Məlumat mübadiləsi: müəyyənləşdirilmiş vaxt tamamlandıqdan sonra liderlər tərəfindən qazanılmış biliklərin mübadiləsi aparılır.

Məlumat müzakirəsi: Şagirdlərlə aşağıdakı sual ətrafında müzakirə aparılır:

Dramaturqun bu obrazı yaratmaqda məqsədi nə idi?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Nəticədə şagirdlər tədqiqat sualına cavab tapırlar.

Qiymətləndirmə və refleksiya: özünüqiymətləndirmə əsasında aparırlır.

Ev tapşırığı: “Hacı Qaranı qayğıkeş ailə başçısı hesab etmək olarmı?” mövzusunda esse yazın.

IX sinif

Standart: 1.1.3, 3.1.3.

Mövzu : L.N.Tolstoyun “Hacı Murad” əsərinin məzmunu.

Məqsəd:

- Əsəri hissələrə ayırır, plan tərtib edir.
- Əsərin məzmununu yığcam nağıl edir.
- Mühakimə xarakterli məruzə hazırlayır.

İntegrasiya: Az-t. 3.1.1. Müstəmləkə rejimi, müstəqillik şəraitində inzibati, sosial-iqtisadi həyatda baş verən dəyişiklikləri təhlil edir.

İş forması: kollektivlə iş.

İş üsulu: əqli hücum, müzakirə, proqnozlaşdırılmış oxu.

Resurs: əsərin məzmununa uyğun şəkillər.

Motivasiya: Kim satqın insan hesab olunur?

Nə üçün satqın insanları heç kəs sevmir?

Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: Satqın insanların aqibəti necə olur?

Əsərin hissələri	Sizcə, nə baş verəcək?	Nə üçün belə düşünürsünüz?	Nə baş verdi?	Hadisələr necə davam etdi?
I hissə				
II hissə				
III hissə				
IV hissə				
V hissə				
VI hissə				

Əsərin məzmununun öyrənilməsinə həsr olunan bu dərstdə əsərdən bir hissə oxunduqdan sonra fasilə edilir. Şagirdlər hadisələrin sonrakı inkişafı barədə ehtimallarını

söyləyir və cədvəldə qeyd edirlər. Cədvəldə, həmçinin ehtimallarında nəyə əsaslandıqlarını da qeyd edirlər. Yeni parça oxunduqdan sonra əvvəlki ehtimallarının üzərinə qaydır, baş verən hadisələrlə nə dərəcədə səsleşdiyini aydınlaşdırırlar. Bu qayda sona kimi davam edir.

Məlumat müzakirəsi: Şagirdlərə aşağıdakı müzakirə sualları verilir:

1. Ayıpəncəsi-tatar qanqalı (monjetka) bitkisinin xüsusiyyətlərinin bu əsərlə hansə əlqəsi var?
2. Hacı Murad kimdir? Şeyx Şamil niyə onu axtarırdı?
3. Niyə Hacı Murad rusların tərəfinə keçdi?
4. Hacı Muradın aqibəti necə oldu?

Evə tapşırığı: “Xalqın dar günündə şəxsi münasibətlər unudulmalıdır” mövzusunda məruzə hazırlayın.

X sinif

Standart: 1.1.1.,1.1.4.

Mövzu: Molla Pənah Vaqif “Bax” qəzəli.

Məqsəd: Qəzəldə əksini tapan mühüm mənəvi, əxlaqi-etik dəyərləri müəyyənləşdirir.

İnteqrasiya: Az-t. 5.1.1. Mədəniyyətin inkişafını tarixi şərait və sosial iqtisadi vəziyyət baxımdan dəyərləndirir.

İş forması: qrupla iş.

İş üsulu: beyin həmləsi.

Resurslar: Molla Pənah Vaqifin “Bax” qəzəli, lüğət.

Motivasiya: Şagirdlərə “Vaqif” filmindən bir parça nümayiş etdirilərək qəzəlin yazıldığı dövr barədə bir fikir formalaşdırılır. Sonra tədqiqat sualına keçilir.

Tədqiqat sualı: M.P.Vaqif bu əsəri hansı şəraitdə, nə zaman yazmışdır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər dörd qrupa bölünür və onlara qəzəlin iki beytini təhlil etmək tapşırılır:

I qrup

Ey Vidadi, gərdişi-dövrani-kəcrəftara bax!

Ruzigarə qıl tamaşa, karə bax, kirdarə bax.

Əhli-zülmü necə bərbad eylədi bir ləhzadə,
Hökmü adil padişahi-qadirü qəhharə bax!

II qrup

Sübh söndü, şəb ki, xəlqə qiblə idi bir çıraq,
Gecəki iqbalı gör, gündüzdəki idbarə bax!

Taci-zərdən ta ki ayrıldı dimaği-pürqürur,
Bax payimal oldu təpiklərdə səri-sərdarə bax!

III qrup

Mən fəqirə əmr qılmışdı siyasət etməyə,
Saxlayan məzlumu zalimdən o dəm Qəffarə bax!

İbrət et Ağa Məhəmməd xandan, ey kəmtər gəda,
Ta həyatın var ikən nə şahə, nə xunxarə bax!

IV qrup

Baş götür bu əhli-dünyadan ayaq tutduqca qaç,
Nə qıza, nə oğula, nə dustə, nə yarə bax!

Vaqifa, göz yum cahanın baxma xubü ziştinə!
Üz çevir ali-əbayə, Əhmədi-Muxtarə bax!

Məlumat mübadiləsi: Şagirdlər təqdimat edir və öyrəndikləri məlumatları digər yoldaşları ilə mübadilə edirlər.

Məlumat müzakirəsi: Qazanılmış biliklər müzakirə olunur.

Nəticə və ümumiləndirmə: Şagirdlər dərslərin sonunda tədqiqat sualına cavab tapır.

Qiymətləndirmə: Özünüqiymətləndirmə əsasında aparılır.

XI sinif

Standart: 1.1.2. İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növədə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə edir.

Mövzu: C.Cabbarlının “Oqtay Eloğlu” əsəri.

Məqsəd: “Oqtay Eloğlu” əsərinin oxusunda emosionallıq və obrazlılıq nümayiş etdirir.

Əsəri faktlar əsasında qiymətləndirir.

İntegrasiya: Az-t. 5.1.2. Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə töhfəsi kimi dəyərləndirir.

İş forması: fərdi və qrupla iş.

İş üsulları: beyin həmləsi, ziq-zaq, müsahibə.

Resurslar: əsərin səhnə həyatını əks etdirən şəkillər, tamaşadan lent yazısı.

Motivasiya: Şagirdlər tamaşadan IV pərdənin sonunu (Oqtayın bacısı Sevərlə görüşünü) izləyir. Sinfə müraciət olunur: Siz ədəbiyyat, tarix fənlərindən xalqımızın müstəqilliyi, milli mənafeyi uğrunda canından keçən insanlar haqqında oxumusunuz.

Tədqiqat sualı: Milli mənafeyi şəxsi mənafedən üstün tutan insanlara münasibətiniz necədir?

Tədqiqatın aparılması: Siz C.Cabbarlının “Oqtay Eloğlu” əsərindən epizoda baxdınız. İndi sizə ünvanlanan sual ətrafında əsərdən istifadə edərək düşünün. Şagirdlər dörd qrupa bölünür və ekspert qrupun üzvləri hərəsi mətnin bir hissəsini ziq-zaq üsuluyla oxuyur, qrupuna qayıdıb yoldaşlarına danışır. Qrup təqdimata hazırlaşır.

Məlumat mübadiləsi: Şagirdlər təqdimat edir və öyrəndikləri məlumatları digər yoldaşları ilə mübadilə edirlər.

Məlumat müzakirəsi: Qazanılmış biliklər müzakirə olunur.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər dərsin sonunda bu qənaətə gəlir ki, istedadlı aktyor Oqtay qarşısına teatr yaratmaq kimi ağır bir məqsəd qoymuşdur. Yoxsulluq, təhqir və töhmətlər onu bu yolda zərrə qədər bezdirmir. Çünki o öz millətinin tərəqqisinə çalışır.

Qiymətləndirmə: Konflikti müəyyənləşdirmə, mövqeyini əsaslandırma, əməkdaşlıq etmə kimi meyarlar əsasında şagirdlər qiymətləndirilir.

2.4. Ədəbiyyat fənninin məzmun standartlarının şərh^{1,2}

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Standart		Məzmun	Açar sözlər	
1.1. Ədəbi əsərlərin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.				
V	1.1.1.	Heca vəznli şeirlərdə və sadə süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Heca vəznli şeirlərdə, əfsanə nağıl, təmsil və hekayələrdə ilk dəfə rast gəlinən sözlərin mənasının lüğətdən istifadə olunmaqla aydınlaşdırılması	Vəzn, nağıl, təmsil, hekayə, lüğət
VI	1.1.1.	Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə izah edir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayələrdə ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalının lüğətdən, sorğu kitablarından istifadə olunmaqla aydınlaşdırılması	Vəzn, nağıl, təmsil, hekayə, əfsanə, lüğət, sorğu kitabı
VII	1.1.1.	Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Heca vəznli şeirlərdə, dastan, hekayə, mənzum hekayələrdə ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalının lüğətdən, sorğu kitablarından istifadə olunmaqla müəyyənləşdirilməsi	Vəzn, mənzum hekayə, dastan, lüğət, sorğu kitabları
VIII	1.1.1.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (dastan, hekayə, novella, dram, poema) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Heca, əruz vəznli şeirlərdə, dastan, hekayə, novella, dram poemalarda ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalının lüğətdən, sorğu kitablarından istifadə olunmaqla müəyyənləşdirilməsi	Vəzn, novella, poema, hekayə, mənzum hekayə, lüğət, sorğu kitabı
IX	1.1.1.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə və süjetli əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, poema, hekayə, povest, roman, dramlarda ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalının lüğətdən, sorğu kitablarından istifadə olunmaqla müəyyənləşdirilməsi	Poema, hekayə, dram, lüğət, sorğu kitabı
X	1.1.1.	Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst)	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, dastan,	Heca, əruz, sərbəst vəzn,

QEYD: ¹ Məzmun standartlarının şərhinə aid verilmiş izahlar və aşar sözlər ancaq tövsiyə xarakteri daşıyır. Siniflər üzrə şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə və marağına uyğun olaraq müvafiq dəyişikliklər və əlavələr etməklə onlara yaradıcı yanaşmaq məqsədəuyğun hesab edilir.

²Təlim üçün materiallar seçilərkən klassik və müasir Azərbaycan, dünya ədəbiyyatının tanınmış, görkəmli nümayəndələrinə və onların məktəb təcrübəsində sınaqdan çıxmış, gənc nəslin inkişafında, təlim və tərbiyəsində rolu və əhəmiyyəti olan əsərlərinə müraciət etmək tövsiyə olunur.

		və süjetli əsərlərdə (dastan, poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) tanış olmayan sözlərin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir.	poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciələrdə ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalarının mənşəyindən çıxış edərək kontekstə uyğun izah edilməsi	dastan, poema, komediya, faciə, mənşə
XI	1.1.1.	Müxtəlif vəznli şeirlərdə (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərlərdə (hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə, poema) tanış olmayan sözlərin, ifadələrin mənasını mənşəyinə və işlənmə məqamına görə izah edir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə, poemalarda ilk dəfə rastlanan sözlərin mənalarının mənşəyindən çıxış edərək kontekstə uyğun izah edilməsi	Povest, roman, roman, dram, izah
V	1.1.2.	Heca vəznli şeirləri, sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Bədii nümunədə baş verən hadisələrin məzmununa uyğun ifadəli oxunması	Heca, ifadəli oxu, məzmun
VI	1.1.2.	Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Bədii nümunənin əsas ideyasına və məzmununa uyğun şəkildə ifadəli oxunması	Heca, ifadəli oxu, məzmun, ideya
VII	1.1.2.	Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Heca vəznli şeirlərin, süjetli əsərlərin ideya-məzmununa uyğun ifadəli şəkildə oxunması	Heca, ifadəli oxu, məzmun
VIII	1.1.2.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Heca, əruz vəznli şeirlərin, süjetli əsərlərin əsas ideyasına və məzmununa uyğun ifadəli şəkildə oxunması	Heca, əruz, ifadəli oxu, məzmun
IX	1.1.2.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirləri, süjetli bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərin, süjetli əsərlərin əsas ideyasına və məzmununa uyğun ifadəli oxunması	Heca, əruz, sərbəst, ifadəli oxu, ideya, məzmun
X	1.1.2.	İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növədə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili məqsədi ilə istifadə edir.	Əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması üçün ifadəli oxudan istifadə edilməsi	Heca, ifadəli oxu, məzmun
XI	1.1.2.	İfadəli oxudan müxtəlif ədəbi növədə olan əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə edir.	Əsərlərin emosional-obrazlı qavranılması, təhlili və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə ifadəli oxudan istifadə edilməsi	Heca, əruz, ifadəli oxu, məzmun, qiymətləndirmə

V	1.1.3.	Sadə süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (yığcam və geniş) nağıl edir.	Əfsanə, nağıl, təmsil, hekayələrin planının tutulması və geniş, yığcam nağıl edilməsi	Nağıl, təmsil, hekayə plan
VI	1.1.3.	Süjetli bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayələrin hissələrə ayrılması, planının tutulması və müxtəlif cür nağıl edilməsi	Nağıl, təmsil, əfsanə, rəvayət, dastan, plan
VII	1.1.3.	Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Dastan, hekayə, mənzum hekayələrin hissələrə ayrılması, planının tutulması və müxtəlif cür nağıl edilməsi	Hekayə, mənzum hekayə, dastan, hissələrə ayırma, plan tutma
VIII	1.1.3.	Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Dastan, hekayə, novella, dram, poemaların hissələrə ayrılması, planının tutulması, məzmununun nağıl edilməsi	Novella, hekayə, hissələrə ayırma, plan tutma
IX	1.1.3.	Süjetli bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayə, povest, roman, dram, poemaların hissələrə ayrılması, planının tutulması məzmununun nağıl edilməsi	Poema, povest, dram, hissələrə ayırma, plan
X	1.1.3.	Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələri hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş, yığcam, yaradıcı) nağıl edir.	Çoxsüjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrin hissələrə ayrılması, planının tutulması, məzmununun geniş, yığcam, yaradıcı nağıl edilməsi	Süjet. kompozisiya hissələrə ayırma, plan
XI	1.1.3.	Mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrdə əhvalat və hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirir, mətni hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda (geniş, yığcam, yaradıcı) nağıl edir.	Çoxsüjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrdə baş verən hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrinin müəyyənləşdirilməsi, mətnin hissələrə ayrılması, planının tutulması, məzmununun geniş, yığcam, yaradıcı nağıl edilməsi	Süjet. kompozisiya hissələrə ayırma, plan tutmaq
V	1.1.4.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə) janrlarına görə fərqləndirir.	Əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə janrlarının fərqləndirilməsi	Şifahi, yazılı ədəbiyyat, fərqləndirmə
VI	1.1.4.	Bədii əsərlərin (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil,	Əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayələrə xas	Nağıl, təmsil, hekayə,

		hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	janr xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi	əfsanə, dastan
VII	1.1.4.	Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Dastan, hekayə, mənzum hekayələrinə xas janr xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi	Hekayə, mənzum hekayə, dastan, janr
VIII	1.1.4.	Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, novella, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Dastan, hekayə, novella, dram, poemalara xas janr xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi	Novella, poema, hekayə, janr
IX	1.1.4.	Bədii nümunələrin (hekayə, povest, roman, dram, poema) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə, povest, roman, dram, poemalara xas janr xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi	Hekayə, mənzum hekayə, povest, dram, mənzum, janr
X	1.1.4.	Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan bədii nümunələrdə əksini tapan mühüm mənəvi, əxlaqi-etik dəyərləri müəyyənləşdirir.	Bədii nümunələrdə verilmiş mühüm mənəvi, əxlaqi-etik dəyərlərin müəyyən edilməsi	Əxlaqi-etik dəyər, müəyyən etmə
XI	1.1.4.	Müxtəlif ədəbi növ və janrda olan əsərlərdə (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) əksini tapan mühüm milli-mənəvi, bəşəri dəyərlərə əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciələrdə verilmiş milli-mənəvi, bəşəri dəyərlərə münasibətin bildirilməsi	Poema, dram, povest, roman
V	1.1.5.	Heca vəznli şeirlərdə, sadə süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir vasitələrini (epitet, təşbeh) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir vasitələrinin - epitet, təşbehin müəyyənləşdirilməsi	Heca, epitet, təşbeh
VI	1.1.5.	Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin - epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sualın müəyyənləşdirilməsi	Heca, epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual
VII	1.1.5.	Heca vəznli şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin - epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litotanın müəyyənləşdirilməsi	Heca, təşbeh, bədii sual, təkrir, mübaliğə, litota
VIII	1.1.5.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (metafora, bədii təzad, kinayə) müəyyənləşdirir.	Heca, əruz vəznli şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin - metafora, bədii təzad, kinayənin müəyyənləşdirilməsi	Heca, əruz, metafora, bədii təzad, kinayə, litota
IX	1.1.5.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin - metonimiya, inversiya,	Vəzn, metonimiya, simvol, inversiya

		vasitələrini (metonimiya, inversiya, simvol) müəyyənləşdirir.	simvolu müəyyənləşdirilməsi	
X	1.1.5.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiya) müəyyənləşdirir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin - epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiyanın müəyyənləşdirilməsi	Metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir
XI	1.1.5.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz) şeirlərdə, mürəkkəb süjetli və kompozisiyalı ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, sineqdoxa, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, kinayə (sarkazm), inversiya) müəyyənləşdirir.	Heca, əruz vəznli şeirlərdə, çoxsüjetli ədəbi nümunələrdə - epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, sineqdoxa, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, kinayə (sarkazm), inversiyanın müəyyənləşdirilməsi	Metafora, metonimiya, sineqdoxa, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad

V	1.2.1.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrini müqayisə edir.	Verilmiş nümunənin şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunəsinə aid olmasının müəyyənləşdirilməsi	Şifahi, yazılı ədəbiyyat, müqayisə
VI	1.2.1.	Bədii nümunələri (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə) janr xüsusiyyətləri baxımından müqayisə edir.	Əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayənin janr baxımından müqayisə edilməsi	Nağıl, təmsil, hekayə, əfsanə, rəvayət, dastan, növ, fərqləndirmə
VII	1.2.1.	Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Dastan, hekayə, mənzum hekayəni növ və janr baxımından müqayisə edilməsi	Hekayə, mənzum hekayə, dastan, janr, xüsusiyyət
VIII	1.2.1.	Bədii nümunələri (dastan, hekayə, novella, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Dastan, hekayə, novella, dram, poemanı növ və janr baxımından müqayisə edilməsi	Novella, poema, hekayə, mənzum hekayə, süjet
IX	1.2.1.	Bədii nümunələri (hekayə, povest, roman, dram, poema) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə, povest, roman, dram, poemanın növ və janr baxımından müqayisə edilməsi	Novella, poema, hekayə, mənzum hekayə, povest, dram, mənzum dram süjet, kompozisiya, element təhlil

X	1.2.1.	Müxtəlif vəznli şeirləri (heca, əruz, sərbəst) və süjetli bədii nümunələri (dastan, poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) janr, dil baxımından müqayisə edir.	Heca və əruz vəznində olan şeirlərdə, çoxsüjetli və kompozisiyalı bədii nümunələrdə epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual, təkrir, bədii təzad, inversiyanın müəyyənləşdirilməsi	epitet, bənzətmə, metafora, metonimiya, simvol, mübaliğə, litota, bədii sual
XI	1.2.1.	Müxtəlif vəznli şeirləri (heca, əruz, sərbəst) və süjetli əsərləri (poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciə) kompozisiya, dil, üslub baxımından təhlil edir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirləri və poema, hekayə, povest, roman, dram, komediya, faciənin kompozisiyasının, dil və üslubunun təhlil edilməsi	Poema, dram, povest, roman, dil
V	1.2.2.	Obrazların xarakterindəki başlıca xüsusiyyətləri aydınlaşdırır, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Obrazların xarakterik xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılması, onlara münasibət bildirilməsi	Xarakter, xüsusiyyətlər
VI	1.2.2.	Bədii nümunələrdəki qəhrəmanları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirir.	Əsərin qəhrəmanlarının səciyyələndirilməsi	Səciyyələndirmə
VII	1.2.2.	Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Obrazları müqayisə etməklə ədəbi qəhrəmanın səciyyələndirilməsi	Obraz, xarakter, münasibət
VIII	1.2.2.	Obrazları nitqinə, bağlı olduqları məişət təsvirlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Obrazların nitqinə əsaslanmaqla səciyyələndirilməsi	Obraz, dil xüsusiyyətləri, səciyyələndirmə
IX	1.2.2.	Digər obrazların və müəllifin mühakimələrinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müəllifin mühakimələrinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanların xarakterizə edilməsi	Obraz, mühakimə, səciyyələndirmə
X	1.2.2.	Davranış və əməllərinə, başqaları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıçının mövqeyinə, digər surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazları təhlil edir.	Başqaları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə, surətlərin mühakimələrinə əsaslanmaqla obrazların səciyyələndirilməsi	Obraz, səciyyələndirmə
XI	1.2.2.	Obrazları xarakter və əməlləri, yaşadıkları dövrün sosial-siyasi şəraiti və əxlaqi-etik dəyərləri ilə əlaqəli səciyyələndirir, müqayisələr aparır.	Yaşadıkları dövrün sosial-siyasi şəraiti və əxlaqi-etik dəyərləri ilə əlaqəli obrazların səciyyələndirilməsi	Obraz, dövrün ictimai-siyasi xüsusiyyətləri, qiymətləndirmə
V	1.2.3.	Şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrində bədii təsvir vasitələrinin (epitet, təşbeh) rolunu aydınlaşdırır.	Epitet və təşbehin əsərdəki rolunun aydınlaşdırılması	Epitet, təşbeh

VI	1.2.3.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual) rolunu aydınlaşdırır.	Epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sualın əsərdəki rolunun aydınlaşdırılması	Epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual
VII	1.2.3.	Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litotanın əsərdəki rolunun aydınlaşdırılması	Təşbeh, bədii sual, təkrir, mübaliğə, litota
VIII	1.2.3.	Bədii əsərdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metafora, bədii təzad, kinayə) rolunu aydınlaşdırır.	Metafora, bədii təzad, kinayənin əsərdəki rolunun aydınlaşdırılması	Bədii təzad, kinayə
IX	1.2.3.	Bədii əsərdə təsvir və ifadə vasitələrinin (metonimiya, inversiya, simvol) rolunu aydınlaşdırır.	Metonimiya, inversiya, simvolun əsərdəki rolunu aydınlaşdırılması	İnversiya, simvol, əsər
X	1.2.3.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın yaradılmasındakı rolunu aydınlaşdırır və münasibət bildirir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, süjetli ədəbi nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması	Bədii təsvir, ifadə vasitələri, obrazlılıq
XI	1.2.3.	Müxtəlif vəznli (heca, əruz, sərbəst) şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın təmin edilməsindəki roluna əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Heca, əruz, sərbəst vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin obrazlılığın yaradılmasındakı funksiyasına münasibət bildirilməsi	Bədii təsvir, ifadə vasitələri, obrazlılıq
V	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, münasibət bildirir.	Əsərin mövzu və ideyasının aydınlaşdırılması	Mövzu, ideya
VI	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasına münasibət bildirilməsi	İdeya, əsər
VII	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin mövzusunun, ideyasının və probleminin şərh edilməsi	Mövzu, problem, ideya
VIII	1.2.4.	Bədii nümunələrin ideya-məzmununu, süjet, kompozisiya xüsusiyyətlərini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin süjet və kompozisiya xüsusiyyətlərinin şərh edilməsi	Süjet, ideya
IX	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideya-bədii xüsusiyyətlərini və konfliktini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin konfliktinin şərh edilməsi, münasibət bildirilməsi	Mövzu, ideya, konflikt
X	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzusunu, ideya-bədii	Əsərin ideyasını əlaqəli olduğu dövrün sosial-	Mövzu, ideya, kontekst

		xüsusiyyətlərini bağlı olduğu dövrün sosial-siyasi, mənəvi dəyərləri baxımından təhlil edir və nəticə çıxarır.	siyasi, mənəvi dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə təhlil edilməsi	
XI	1.2.4.	Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını, başlıca problemini, konfliktini dövrün ictimai-siyasi, mənəvi dəyərləri kontekstindən çıxış etməklə münasibət bildirir və qiymətləndirir.	Əsərin ideyasına mənəvi dəyərlər kontekstindən çıxış etməklə qiymət verilməsi	Əsas ideya, konflikt

2. Şifahi nitq

Standart		Məzmun	Açar sözlər	
2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir				
V	2.1.1.	Bədii nümunələrlə bağlı şifahi təqdimatlar edir, öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Əsərlə təqdimat edilməsi, yeni sözlərdən nitqində istifadə edilməsi	Şifahi təqdimat, yeni sözlər
VI	2.1.1.	Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı diskussiya və təqdimatlarda istifadə edir.	Yeni sözlərdən diskussiya və təqdimatlarda istifadə edilməsi	Diskussiya, təqdimat
VII	2.1.1.	Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii əsərlərlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, ünsiyyət məqamlarında istifadə edilməsi	Müzakirə, ünsiyyət məqamı
VIII	2.1.1.	Bədii əsərlərlə bağlı təqdimat və çıxışlarında sitatlardan, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə edir.	Təqdimat və çıxışlarında sitatlardan, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə edilməsi	Təqdimat, çıxış, sitat, bədii təsvir
IX	2.1.1.	Bədii nümunələrlə bağlı təqdimat və çıxışlarında müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərini şərh edir.	Təqdimat və çıxışlarda müxtəlif mənbələrdən toplanmış materiallara əsaslanması	Material, əsər, ideya-bədii xüsusiyyətlər
X	2.1.1.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir.	Təqdimat və çıxışlarda obrazlı ifadələrdən istifadə edilməsi	Obrazlı ifadə, təqdimat
XI	2.1.1.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında bədii-emosional və obrazlı ifadələrdən istifadə edir.	Təqdimat və çıxışlarda bədii-emosional və obrazlı ifadələrdən istifadə edilməsi	Bədii-emosional, obrazlı ifadələr

V	2.1.2.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini aydın və ardıcıl şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərin aydın və ardıcıl şərh edilməsi	Aydın, ardıcıl
VI	2.1.2.	Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini obrazlı sözlərdən və ifadələrdən istifadə etməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərin obrazlı sözlərdən və ifadələrdən istifadə etməklə izah edilməsi	Obraz, ifadə
VII	2.1.2.	Bədii əsərlərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərin mətndən nümunələr gətirməklə izah edilməsi	Ədəbi əsər, mətn, nümunə
VIII	2.1.2.	Bədii əsərlərlə bağlı fikirlərini müqayisələr aparmaqla şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini müqayisə əsasında şərh edilməsi	Ədəbi əsər, şərh etmə
IX	2.1.2.	Mövzuya, problemə müqayisələr, ümumiləşdirmələr aparmaqla münasibət bildirir.	Mövzuyla bağlı ümumiləşdirmələr aparılması	Mövzu, ümumiləşdirmə
X	2.1.2.	Obrazların nitqinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı fikirlərini əsaslandırır.	Obrazların nitqindən çıxış etməklə yazıçı mövqeyinin əsaslandırılması	Obraz, nitq, əsaslandırma
XI	2.1.2.	Dil və üslub xüsusiyyətlərinə istinad edərək yazıçı mövqeyi ilə bağlı mühakimələrini faktlarla əsaslandırır.	Dil və üslub xüsusiyyətlərinə istinad edərək yazıçının mövqeyinin əsaslandırılması	Dil, üslub, xüsusiyyət

2.2. Ədəbi əsərlərin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.				
V	2.2.1.	Müzakirələrdə söylənilən fikirlərə münasibətini bildirir.	Müzakirələrdə səslənən fikirlərə münasibət bildirilməsi	Müzakirə, münasibət
VI	2.2.1.	Müzakirələrdə ümumi rəyə gəlmək bacarığı nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə iştirak edən digər əməkdaşlarla ümumi rəyə gəlinməsi	Müzakirə, ümumi rəyə gəlmə
VII	2.2.1.	Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə ədalətli mövqə nümayiş etdirilməsi	Müzakirə, özünütənqid
VIII	2.2.1.	Müzakirələrdə dialoji nitq bacarığını nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə dialoq qurmağı bacarığının nümayiş etdirilməsi	Müzakirə, ədalətli, obyektiv
IX	2.2.1.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə mövzuya münasibətin, fikirlərə qarşın dözümlülüğün nümayiş etdirilməsi	Müzakirə, tolerantlıq
X	2.2.1.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətin əsaslandırılması	Müzakirə, mövzu, tənqid

XI	2.2.1.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini əsaslandırır, dinləyicilərin rəyini nəzərə alır, mimika və jestlərdən məqsədyönlü istifadə edir.	Müzakirələrdə dinləyicilərin rəyini nəzərə alınması, mimika və jestlərdən məqsədyönlü istifadə edilməsi	Müzakirə, məqsəd, mimika, jest
----	--------	---	---	--------------------------------

3. Yazılı nitq

Standart		Məzmun	Açar sözlər
3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.			
V	3.1.1.	Bədii nümunələrin məzmununa (əhvalat və hadisələrə, sonluğa) fərqli münasibət bildirir.	Ədəbi nümunə, məzmun
VI	3.1.1.	Mətni faktlarla, sitatlarla zənginləşdirir.	Mətn, sitat
VII	3.1.1.	Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Ədəbi nümunə, fikir, zənginləşdirmə
VIII	3.1.1.	Ədəbi nümunələrlə bağlı fikirlərini müxtəlif üslublarda yazır.	Ədəbi nümunə, müxtəlif üslub
IX	3.1.1.	Yazacağı mətnin məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir.	Mətn, məzmun, üslub, müəyyənləşdirmə
X	3.1.1.	Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan istifadə edir.	Yazı, üslub, fakt
XI	3.1.1.	Yaradıcı yazıların məzmununa uyğun üslub müəyyənləşdirir, müxtəlif mənbələrdən seçdiyi inandırıcı faktlardan, şəxsi təəssüratlarından istifadə edir.	Yaradıcı yazı, təəssürat
V	3.1.2.	Mövzu ilə əlaqədar fikirlərini məntiqi ardıcılıqla şərh edir.	Məntiqi ardıcılıq
VI	3.1.2.	Bədii əsərdəki başlıca fikri anladığını nümayiş etdirir.	Başlıca fikir, nümayiş etdirmə
VII	3.1.2.	Bədii əsərlərdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət	Problem, əsaslandırılmış münasibət

		bildirir.		
VIII	3.1.2.	Əlavə məlumatlara və təəssüratlarına əsaslanmaqla mövzuya və problemə münasibət bildirir.	Əlavə məlumatlar əsasında mövzuya və problemə münasibət bildirilməsi	Mövzu, problem münasibət bildirmə
IX	3.1.2.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir.	Müşahidələrinə əsasən əsərin ideya-bədii xüsusiyyətlərinin şərh edilməsi	Müşahidə, ideya-bədii xüsusiyyət
X	3.1.2.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır.	Müşahidələri əsasında əsərin probleminə münasibət bildirilməsi, ümumiləşdirmələr aparılması	İdeya, problem, münasibət bildirmə
XI	3.1.2.	Müşahidələrinə, əlavə məlumatlara əsaslanmaqla əsərin ideyasına, probleminə, bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirir, ümumiləşdirmələr aparır, nəticə çıxarır.	Müşahidələrə əsasən əsərin bədii xüsusiyyətlərinə münasibət bildirilməsi, nəticə çıxarılması	Problem, bədii xüsusiyyət, münasibət bildirmə, nəticə çıxarma
V	3.1.3.	0,5-1 səhifə həcmində inşa, esse yazır.	0,5-1 səhifədən ibarət inşa, esse yazılması	İnşa, esse
VI	3.1.3.	1-1,5 səhifə həcmində rəy və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	1-1,5 səhifədən ibarət rəy və təsviri xarakterə malik inşa, esse yazılması	İnşa, esse, rəy
VII	3.1.3.	1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	1,5-2 səhifədən ibarət mühakimə və təsviri xarakterə malik inşa, esse yazılması	Mühakimə, inşa, esse
VIII	3.1.3.	2-2,5 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, informasiya xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır.	2-2,5 səhifədən ibarət təsvir və informativ xarakterə malik inşa, esse, məruzə yazılması	Təsviri, mühakimə, inşa, esse
IX	3.1.3.	2,5-3 səhifə həcmində mühakimə, təsvir, müqayisə xarakterli mətnlər (inşa, esse, məruzə) yazır.	2,5-3 səhifədən ibarət təsviri və müqayisə xarakterli inşa, esse, məruzə yazılması	Təsviri, müqayisə, inşa, esse
X	3.1.3.	3-3,5 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məruzə) yazır.	3-3,5 səhifədən ibarət nəqli, təsviri və təhlil xarakterli inşa, esse, məruzə yazılması	Təsviri, mühakimə, inşa, esse, məruzə
XI	3.1.3.	3,5- 4 səhifə həcmində nəqli, təsvir, təhlil xarakterli mətnlər (ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məqalə, məruzə) yazır.	3,5-4 səhifə həcmində nəqli, təsviri və təhlil xarakterinə malik mətnlər ədəbi və sərbəst mövzuda inşa, esse, məqalə, məruzə yazılması	Təsviri, təhlil, inşa, esse, məqalə, məruzə

Tezaurus

Kurikulum - təhsilin məzmunu, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün məsələləri özündə əks etdirən konseptual sənəddir.

Milli kurikulum - ölkə miqyasında təhsilin hər bir pilləsindəki fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinə imkan yaradan və onları istiqamətləndirən konseptual sənəddir.

Fənn kurikulumu - fənn üzrə fəaliyyətləri istiqamətləndirən konseptual sənəddir.

Ədəbiyyat fənni kurikulumu - ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyat təliminin məqsəd və vəzifələrini, ayrı-ayrı təlim pillələri üzrə məzmun xətlərini və standartlarını, onların reallaşdırılması üçün fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirən konseptual sənəddir.

Təlimin məzmunu - şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş bacarıqlar şəklində ifadə edilən təlim nəticələrinin (təlim standartlarının) məcmusudur.

Təlim nəticəsi - müəyyən bir mərhələdə mənimsənilməsi nəzərdə tutulan və əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş təlim nailiyyətlərinin konkret bir səviyyəsidir.

Məzmun xətti - fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşmasını təmin etmək üçün müəyyən olunan məzmunun zəruri hissəsidir.

Məzmun standartı - dövlətin təhsil alanların bilik və bacarıq səviyyəsinə qoyduğu dövlət tələbidir.

Alt standart - əsas standartda ifadə ojunmuş fikrin müəyyən hissəsidir.

Qiymətləndirmə standartı - təhsil alanların nailiyyət səviyyəsinə qoyulan dövlət tələbidir.

Təlim strategiyası - təhsil prosesində istifadə olunan forma, metod, üsul və vasitələrin məcmusudur.

İnteqrasiya - müəyyən təhsil sistemi çərcivəsində şagirdlərin təfəkküründə dünyanın bütöv və bölünməz obrazını formalaşdırmaq, onları inkişaf və özünüinkişafa istiqamətləndirmək məqsədilə təlimin bütün məzmun komponentləri arasında struktur əlaqələri qurmağı və onları sistemləşdirməyi tələb edən didaktik prinsipdir. Dünyanın təhsil təcrübəsində şaquli və üfüqi olmaqla onun iki növündən istifadə edilir.

Nəticəyönümlülük - yeni kurikulumların hazırlanmasında nəzərə alınmış əsas prinsiplərdən biridir. Bu prinsipin tələbinə görə müəyyən olunmuş bacarıqlardan ibarət zəruri məzmun nəticələr formasında verilir.

Şəxsiyyətyönümlülük - Milli Kurikulumun hazırlanması zamanı nəzərə alınmış didaktik prinsiplərdən biridir. Onun tələbinə görə, kurikulumların tərkibində olan təlim standartları, strategiyaları və qiymətləndirmə mexanizmləri şagird şəxsiyyətində idraki, hissi və psixomotor bacarıqlar əsasında yaranan keyfiyyətlərin formalaşmasına yönəlir. Çox vaxt bu keyfiyyətlər kompetensiyalar (səriştələr, qabiliyyətlər), dəyərlər və ya mədəniyyətlər terminləri ilə ifadə edilir.

Təhsildə qiymətləndirmə sistemi - beynəlxalq milli və məktəb səviyyələrində aparılan qiymətləndirməni əhatə edir. Orada zəruri məzmunun (qiymətləndirmə standartlarının), vasitələrin (test, sual və s.), formaların, üsulların müəyyənləşdirilməsini və onların reallaşdırılmasına aid prosedurları özündə birləşdirir.

Tədris vahidi - dərslikdəki mözuların tematik qrupudur.

Resurslar - məzmun standartlarında istifadə olunan təlim vasitələridir.

Şagird nəliyyətləri - bilik və bacarıqlar əsasında qazanılan dəyərlər.

Dəyərlər - şəxsiyyəti şətləndirən kefiyyətdir.

Pedaqoji innovasiya - təhsil müəssisələrində, pedaqoji nəzəriyyələrdə, müəllim və şagirdlərin fəaliyyətlərində, təlim-tərbiyənin məzmununda, forma, üsul və vasitələrində, idarəetmədə, məqsəd və nəticələrdə, ümumən, pedaqoji sistemdə baş verən yeniliklərdir.

Fəal (interaktiv) təlim - şagirdlərin idrak fəallığına əsaslanır, təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitinin yaradılmasını tələb edir.

İdrak fəaliyyəti - idrak prosesində həyata keçirilən fəaliyyətdir. Psixoloqların fikrincə, idrak fəaliyyətində bilmək, anlamaq, tətbiq etmək, təhlil etmək, sintez etmək və dəyərləndirmək əsas mərhələlər hesab olunur. Müasir təhsil konsepsiyasına görə, şagirdin təlim fəaliyyətinin psixopedaqoji əsasını məhz həmin parametrlər təşkil edir. Ona görə də “hafizə məktəbi”ndən fərqli olaraq “təfəkkür məktəbi”ndə təlim standartları hazırlanarkən onlar əsas götürülür.

Resurslar

1. Qədim dövr (ən qədim zamanlardan XIII əsrə qədər) Azərbaycan ədəbiyyatının yazıçı və şairlərinin şəkil komplekti.
2. Orta dövr (XIII əsrdən XVII əsrə qədər) Azərbaycan ədəbiyyatının yazıçı və şairlərinin şəkil komplekti.
3. Yeni dövr (XVII əsrdən XX əsrin əvvəllərinə qədər) Azərbaycan ədəbiyyatının yazıçı və şairlərinin şəkil komplekti.
4. Ən yeni dövr (XX əsrin əvvəllərindən bu günə qədər) Azərbaycan ədəbiyyatının yazıçı və şairlərinin şəkil komplekti.
5. Klassiklərin əsərləri.
6. Ədəbiyyat tarixçilərinin portretləri.
7. Ədəbiyyat tənqidçilərinin portretləri.
8. Süjet və kompozisiyanın sxemləri.
9. Bədii əsərlərdən ən mühüm səhnələrin rəsmləri.
10. Nəzəriyyə materialları.
11. Müntəxəbatlar.
12. Sinifdən xaric oxu materialları.
13. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb-fars sözləri lüğəti.
14. Tanış olmayan sözlərin mənalarını öyrənmək üçün lüğətlər.
15. Orfoqrafik lüğət.
16. Orfoepik lüğət.
17. Bədii ədəbiyyatla bağlı jurnallar.
18. Bədii ədəbiyyatla bağlı qəzetlər.
19. Ədəbi məcmuələr.
20. Monoqrafiyalar.
21. Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası.
22. Metodik əsərlər və məqalələr.
23. Əlyazmalar.
24. Məlumat kitabçaları.
25. Bədii lövhələr.

26. Diaqramlar.
27. Plakatlar.
28. Albomlar.
29. Şüarlar.
30. Qrafik sxemlər.
31. Sinxronik cədvəllər.
32. Yazıçı və şairlərin ev muzeylərinin rəsmləri.

Audiovizual vasitələr, kinofilmlər:

1. “Cavid ömrü” bədii film.
2. “Böyük dayaq” bədii filmi.
3. “Mehman” bədii filmi.
4. “Dəli kür” bədii film.
5. “Fətəli xan” bədii film.
6. “Nizami” bədii film.
7. “Nəsimi” bədii film.
8. “Koroğlu” bədii film.
9. “Məhəmməd Peyğəmbər” bədii filmi
10. “Çalı quşu” bədii filmi.
11. “Babək” bədii film.
12. “Dədə Qorqud” bədii film.
13. “Səhər” bədii film.
14. “Səbuhi” bədii film.
15. “Qaçaq Nəbi” bədii film.
16. “Səhər” bədii film.
17. “Axırınıcı aşırım” bədii film.
18. “Uzaq sahillərdə” bədii film.
19. “Ölülər” bədii film.
20. “Boz atın belində” bədii film.
21. “Nəriman Nərimanov” tədris filmi.

22. “Nizami Gəncəvi” tədris filmi.
23. Elektron dərs nümunələri.
24. CD və DVD filmlər.
25. Şairlərin öz səsləri yazılmış audio lentlər.
26. Məşhur əsərlərin audio yazıları.
27. Tamaşalardan videolentlər.
28. Tamaşalardan şəkillər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2003.
2. “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası”. “Azərbaycan müəllimi ” qəzeti, 6 fevral, 2009.
3. Azərbaycan Respublikası Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı, Bakı, 1999.
4. Abbasov Ə., Balakışiyev Ş., Əliyeva B., Xudiyeva G., Süleymanova A. Azərbaycan dili və ədəbiyyat. Metodika və təcrübə. Bakı: Orxan, 2005.
5. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu. 2006.
6. Aslanov Y.Y. Ədəbiyyat tədrisi: Ənənə və müasirlik. Bakı: APU-nun nəşri, 2011.
7. 2009-cu il Ümumtəhsil məktəblərində məktəbdaxili qiymətləndirmənin aparılması qaydaları. “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 11 sentyabr, 2009. (layihə)
8. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu. “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 8 sentyabr, 2009.
9. Dadaşov A. “Təhsil siyasəti”. Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım fondu. Bakı, 2005.
10. Əhmədov A. “Ümumtəhsil sistemində kurikulum islahatları”. “Kurikulum” jurnalı, № 1.
11. Həsənlı B. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı, 2011.
12. Abbasov Ə. “Yeni kurikulumların səciyyəvi xüsusiyyətləri”. “Kurikulum” jurnalı, № 1.
13. Qarabağlı Ə. Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası. Bakı, 1968.
14. Əhmədov C. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: Bakı Universiteti, 1992.
15. Əliyev P. Ümumtəhsil məktəblərində poetikanın tədrisinin nəzəri və praktik problemləri. (Şeir nümunələri əsasında) Bakı: Nurlan, 2000.
16. Əmircanova Q. Lirik əsərlərin öyrənilməsində interaktiv metodlardan istifadə. «Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi» jurnalı, 2007 N 1, səh.28-32.
17. Kərimov F. və b. İnteqrativ kurikulum: mahiyyət və nümunələr. Bakı, 2005.
18. Yusifov F. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: ADPU-nun nəşri. 2010.

19. İskəndərov İ. Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemində islahatlar: fəaliyyət, nəticələr. "Kurikulum jurnalı", 2008, №1.
20. Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramları (kurikulumları). 2010.
21. Ümumtəhsil məktəblərinin V- XI sinifləri üçün ədəbiyyat proqramları. Bakı, 17 iyul, 2003.
22. Ümumtəhsil məktəblərinin I-IV sinifləri üçün fənn kurikulumları kitabı. Bakı, 2008.
23. İntegrativ Kurikulum. Münhen, Niderland, Cito, Yanvar, 2006.
24. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. Bakı: RS Poliqraf, 2010.
25. Hüseynoğlu S. Ədəbiyyat dərslərində yeni texnologiyalar. Bakı, 2009.
26. Yusifova S. "Valideyn dəstəkləyici mühitin əsas qüvvəsi kimi". "Kurikulum" jurnalı N 3, 2010.
27. Yusifova S. "Ədəbiyyat fənn kurikulumunun təkmilləşdirilməsi". Təhsilin müasir problemləri. 2010.
28. Yusifova S. "Ədəbiyyat dərslərində fəal təlim üsullarından istifadə imkanları". "Təhsil Problemləri" qəzeti. 01-07 , 14-21 iyun, 2010.
29. Yusifova S. "Ədəbiyyat fənni üzrə təlim materiallarının planlaşdırılması". "Təhsil Problemləri" qəzeti. 01-07 sentyabr. 2010.
30. Xəlilova E. Ədəbiyyat dərslərində interaktiv təlim metodlarından istifadə. Bakı, Müəllim, 2010.
31. Quliyev Ə., Hüseynoğlu S., Həsənlı B. Ədəbiyyat fənnindən metodik vəsait. Bakı, 2003.
32. Məmmədov D., Əliyev S. Ədəbiyyat təlimi metodlarının təsnifatı haqqında. Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi. 1977 N 2.
33. Mikayılov Ş., Bəkirova A. Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI siniflərində ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı, Naksuana, 2008.
34. Mikayılov Ş., Bəkirova A., Əliyeva Ş. Ədəbiyyat dərslərində təlim texnologiyalarından kompleks istifadə. Bakı: Çayıoğlu, 2008.
35. Veysova Z. Fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2007.

Rus dilində

36. Махмутов М. Современный урок. Москва, 1981.
37. Рез З. Методика преподавания литературы. Москва, 1985.
38. Голубков В. Методика преподавания литературы. Москва, 1985.
39. Гуковский А. Изучение литературного произведения в школе. Москва, 1966.
40. Онищук А. Урок в современной школе Москва, 1986.

İngilis dilində

41. English As a Second Language and English Literacy Development. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 1999.
42. English language Arts Learning standarts and Core curriculum. Pre K-Grade 5, 1999.
43. English. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 2000.
44. NCSS Expectations of excellence: Curriculum standarts for social studies (Bulletin 89). Washington, DC, 1999.
45. Reading/Language arts framework